

**BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE**

**БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ**

**BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING**

INFORMACIJA O KONVERGENCIJI BiH

Sarajevo, juni/lipanj 2017. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Makroekonomsko okruženje.....	9
3. Utvrđivanje potencijalnih izvora rasta.....	15
4. Lisabonski i Evropa 2020 kriteriji.....	23
5. Aktiviranje rasta u Bosni i Hercegovini.....	29
6. Član 140 Ugovora o funkcioniranju Evropske Unije.....	49
7. Protokol (br. 13) o kriterijima konvergencije.....	50

1. UVOD

Konvergenција je ključna strategija koja tretira kompleksne izazove i solucije kako ih postići. Institucije pojedinih država se suočavaju sa problemom uspostavljanja efikasnog programa koji treba da kanališe politike, strukture i načine kako da se postignu ciljevi.

Informacija se bazira prvenstveno na odredbama Ugovora i Protokola i njihovoj primjeni od strane ECB-a s obzirom na kretanje cijena, fiskalnih bilansa i omjera duga, kursa i dugoročnih kamatnih stopa, kao i drugih faktora relevantnih za ekonomsku integraciju i konvergenciju. Drugo, bazira se na nizu dodatnih ekonomskih pokazatelja koji se smatraju korisnim za razmatranje održivosti konvergencije u više detalja. Pregled stanja u BiH na bazi svih tih faktora važno je kako bi se osigurala integracija u EU /eurozonu bez velikih poteškoća.

Informacija ima za cilj pomoći BiH vlastima u identificiranju mogućnosti za politike i reforme koje bi pomogle u povećanju produktivnosti i zaposlenosti, a time i ekonomskom rastu. Da bi se to postiglo, Informacija se bavi proizvodnim i tržištem rada BiH, razvojem ljudskih potencijala i sistemom istraživanja, razvoja i inovacija. Opcije reformi do sada sprovedenih su raspoređene po vremenskoj dimenziji, od kratkog do srednjoročnog razdoblja. Informacija se uglavnom bazira na aspektima makroekonomske stabilnosti i potencijalnim izvorima rasta BiH, tržištu rada BiH, trgovinskih integracija, javnim finansijama, te BiH sistem istraživanja i inovacija. Paralelno, bavi se stranom potražnje i, koristeći raspoložive podatke, identificira obavezujuća ograničenja za rast produktivnosti. Ova informacija je pokušala dati sveobuhvatniji prikaz mogućnosti za rješavanje izazova povećanja produktivnosti. Snažno upravljanje, snažne institucije i održive javne financije također su od ključne važnosti za poticanje održivog rasta proizvodnje srednjoročno i dugoročno.

Među prioritetima mnogih evropskih država danas su poticaji za mobilnost radne snage, održivost javnih financija i prilagodba sistema socijalne sigurnosti, usklađivanje regulative demografskih kretanja preko granica.

Budući da BiH nije još započela proces konvergencije, potrebno je učiniti impresivne korake u razvoju tržišne ekonomije. Brzina kojom će se ekonomska integracija dogoditi i obezbjediti stabilan i održiv ekonomski rast i konvergenciju prihoda, čini zemlju bližu EU. Osigurati održivost ekonomske konvergencije zavisi od snažne početne pozicije, postojanja snažnih institucija i provođenju odgovarajućih politika.

Kriteriji konvergencije se baziraju na sljedećim načelima:

Prvo, pojedinačni kriteriji tumače se i primjenjuju na strog način. Obrazloženje ovog načela je da glavna svrha kriterija je osigurati da u njoj mogu sudjelovati samo one države koje imaju ekonomske uslove za održavanje stabilnosti cijena i koherentnost eurozone.

Drugo, kriteriji konvergencije predstavljaju koherentan i integrirani paket, i svi moraju biti zadovoljni; Ugovor navodi kriterije na ravnopravnoj osnovi i ne sugerira hijerarhiju.

Treće, kriteriji konvergencije moraju biti ispunjeni na bazi stvarnih podataka.

Četvrto, primjena kriterija konvergencije bi trebala biti konzistentna, transparentna i jednostavna. Pri razmatranju usklađenosti s kriterijima konvergencije, održivost je bitan faktor, jer se konvergenција mora postići na trajnoj osnovi, a ne samo u određenoj tački. U tom pogledu, ekonomski razvoj u posmatranim zemljama preispituje se iz perspektive koja u načelu pokriva proteklih deset godina. To

pomaže u boljem utvrđivanju stepena do kojeg su dosadašnja postignuća rezultat stvarnih strukturnih reformi, što bi trebalo dovesti do bolje procjene održivosti ekonomske konvergencije.

Kriteriji konvergencije su sljedeći:

- Postizanje visokog stepena stabilnosti cijena; To će biti vidljivo iz stope inflacije koja je najbliža onoj od tri države članice s najboljom izvedbom u pogledu stabilnosti cijena. stopa inflacije ne smije biti veća od 1,5 % u odnosu na stopu inflacije u tri države članice EU s najstabilnijim cijenama
- Održivost finansijske pozicije vlade; To će biti vidljivo iz budžetske pozicije vlade bez prevelikog deficita, budžetski deficit ne smije iznositi više od 3 % BDP-a, a javni dug više od 60 % BDP-a
- Praćenje uobičajne fluktuacije margina predviđenih kursnim mehanizmom Europskog monetarnog sistema barem dvije godine, bez devalvacije prema euru, nominalne dugoročne kamatne stope ne smiju iznositi više od 2 % u odnosu na kamatne stope tri države članice EU s najnižom stopom inflacije.
- Trajnost konvergencije koju je postigla država članica s odstupanjem i koliko se njeno sudjelovanje u kursnom mehanizmu odrazilo na dugoročne kamatne stope.

Glavne poruke vezane uz pokretače rasta i prosperiteta u BiH će biti:

1. Konvergencija: Započeti i definirati dinamiku procesa konvergencije
2. Trgovina i finansije: Iako trgovina i financije potiču konvergenciju prihoda i životnog standarda, povećati trgovinu modernim uslugama, kao i jačanje stabilnosti u prekograničnom bankarstvu.
3. Poduzetništvo i inovacije: Kompanije moraju biti uspješnije u stvaranju novih radnih mjesta, podizanju produktivnosti i konkurentnosti na međunarodnim tržištima. Pokazatelji inovacija, međutim, upućuju na to da BiH zaostaju za zemljama članicama EU.
4. Rad: Nedavni demografski razvoj u Evropi postavlja pitanja o održivosti modela rasta. Zbog demografije, penzione politike, kao i politike za smanjenje jaza obrazovnih postignuća, stvaranje poticaja za sudjelovanje na tržištu rada, kao i vraćanje kvalificiranih radnika koji su se migrirali dobit će na važnosti.

Budući da se nacionalni indeksi potrošačkih cijena (CPI) znatno razlikuju po pojmovima, metodama i praksi, oni ne predstavljaju prikladno sredstvo za ispunjavanje zahtjeva Ugovora da se inflacija mora mjeriti na usporedivoj osnovi. U tu svrhu, Vijeće je 23. oktobra 1995. godine usvojilo okvirni propis kojim se utvrđuje pravni osnov za uspostavu usklađene metodologije za sastavljanje indeksa potrošačkih cijena u državama članicama. Taj je proces doveo do proizvodnje Harmoniziranih indeksa potrošačkih cijena (HICP), koji se koriste za procjenu ispunjenja kriterija stabilnosti cijena.

Naglašeni su dugoročni izazovi održivosti budžetskih pozicija i širokih područja za konsolidaciju, posebno onih potencijalnih obveza koje je vlada usvojila tokom finansijske i ekonomske krize.

Postupak prekomjernog deficita - Postupak prekomjernog deficita određen je članom 126. Ugovora, povezanim Protokolom o postupku prekomjernog deficita i Uredbom Vijeća (EZ-a) br. 1467/97 o ubrzavanju i razjašnjavanju provedbe postupka prekomjernog deficita.

Šta je "korektivna ruka" Pakta o stabilnosti i rastu. Zajedno, oni određuju korake koje treba slijediti kako bi se donijela odluka Vijeća o postojanju i ispravljanju prekomjernog deficita koji čini osnovu za ocjenu usklađenosti kriterija konvergencije s državnom budžetskom pozicijom. Kao dio sveukupnog jačanja ekonomskog upravljanja u Uniji, Uredba Vijeća (EZ) br. 1467/97 izmijenjena je tokom 2011. godine. Dodatno je uvedena numerička referentna vrijednost za operacionalizaciju kriterija duga u članu 126. stav 2. Ugovora. Član 126. stav 1. navodi da države članice moraju izbjegavati prekomjerne

državne deficite. Komisija je dužna pratiti razvoj budžetske situacije i državnog duga u državama članicama s ciljem utvrđivanja grubih pogrešaka (član 126. stav 2.).

Konkretno, usklađenost s budžetskom disciplinom Komisija treba razmotriti na bazi sljedeća dva kriterija:

- Je li omjer planiranog ili stvarnog deficita državnog budžeta prema bruto domaćem proizvodu veći od referentne vrijednosti određene Protokolom o EDP, u iznosu od 3 posto BDP-a, osim ako: - omjer znatno i kontinuirano opada i dostiže nivo koji je blizu referentne vrijednosti; - ili, alternativno, višak referentne vrijednosti je samo izniman i privremen, a omjer ostaje blizu referentne vrijednosti;
- je li omjer državnog duga prema bruto domaćem proizvodu veći od referentne vrijednosti, određene u Protokolu o EDP-u, u iznosu od 60 posto BDP-a, osim ako se taj omjer dovoljno smanjuje i približava referentnoj vrijednosti na zadovoljavajući način.

Dodatni faktori uključuju financijsku integraciju proizvoda i tržišta rada i razvoj platnog bilansa. Ispitivanje razvoja jediničnih troškova rada i drugih indeksa cijena, što je također propisano članom 140. Ugovora, pokriveno je u dijelu o stabilnosti cijena. Procjena dodatnih faktora daje važnu naznaku sposobnosti države članice da se integrira u eurozonu bez poteškoća i održivost konvergencije. Što se tiče platnog bilansa, fokus je na situaciji i razvoju vanjskog bilansa. Integracija tržišta procjenjuje se kroz trgovinu, direktna strana ulaganja i nesmetano funkcioniranje unutrašnjeg tržišta. Konačno, razmatra se napredak u financijskoj integraciji, zajedno s glavnim karakteristikama, strukturama i trendovima financijskog sektora.

Procjena konvergencije je tako usklađena sa širim evropskim semestrom, dakle pristupom koji integrira kompletnu sliku izazova ekonomske politike s kojima se suočava EMU u osiguravanju fiskalne održivosti, konkurentnosti, stabilnosti financijskog tržišta i gospodarskog rasta.

Zahtjev održivosti podrazumijeva da se zadovoljavajući nivo inflacije mora pripisati kretanju ulaznih troškova i ostalih faktora koji utječu na kretanje cijena na strukturni način, a ne na utjecaj privremenih faktora. Stoga konvergencijski pregled uključuje procjenu faktora koji utječu na izgled inflacije i nadopunjuje se upućivanjem na najnovije prognoze inflacije od strane Komisije

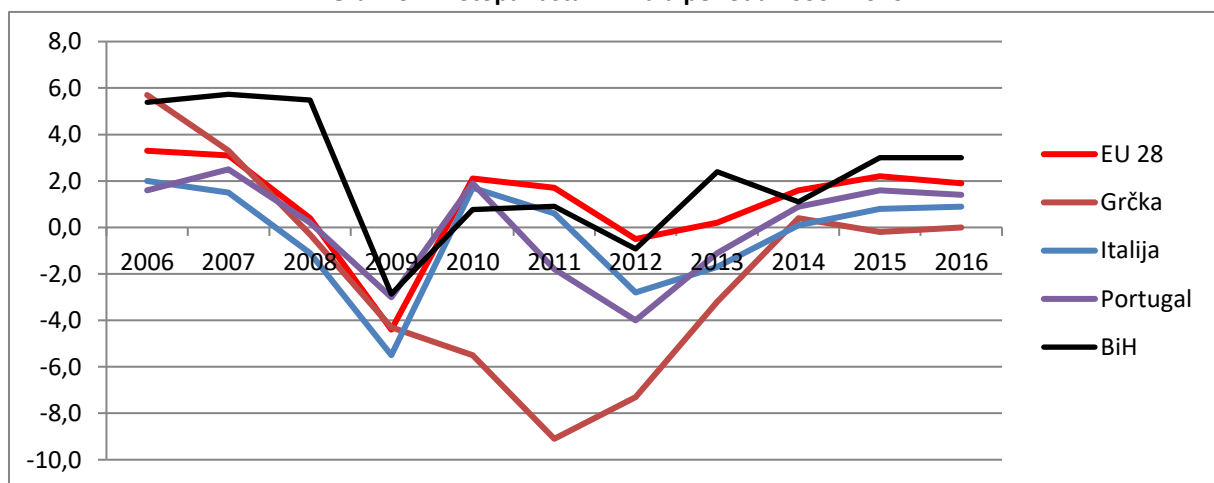
2. MAKROEKONOMSKO OKRUŽENJE

Šta je to što je obilježilo proteklih 10 godina BH ekonomije?

Kada se posmatra Bosna i Hercegovina i njeno vanjsko okruženje može se uvidjeti da sve ekonomije u regiji manje-više imaju slične probleme u posljednjem desetljeću. Još uvijek je vidljiv period tranzicije sistema kao i rezultati procesa privatizacije društvenog vlasništva u privatno. Za ovo vremensko razdoblje je karakteristično da su zabilježena smanjena strana ulaganja kao i ukupnjavanja u bankarskom sektoru (gdje su velike regionalne banke doslovno asimilirale male domaće banke). Sve zemlje u regiji su 2008. godine bile pogođene svjetskom ekonomskom krizom koja je nastupila 2007. godine ali se tek u ovom periodu značajnije osjetio njen uticaj na BiH i zemlje regiona. Ova kriza dovela je do opadanja ili sporijeg rasta bruto društvenog proizvoda, visoke stope nezaposlenosti kao i povećanja cijena osnovnih prehrambenih proizvoda. Ove i druge ekonomske posljedice su bile daleko primjetnije u tranzicijskim i zemljama u razvoju (kao što su BiH i zemlje regije) usljed njihove velike ovisnosti o uvozu roba i međunarodnim finansijskim izvorima.

Posljedice ove krize su se osjetile jako dugo i za sve zemlje oporavak je bio jako dug i težak, a posebno za Bosnu i Hercegovinu koja je još uvijek prolazila tranzicijsku fazu. Domaće velike kompanije su usljed ratnih dešavanja u Iraku, Tunisu, Libiji i nestabilnosti u Alžiru i Egiptu, ostale uskraćene za poslove (izvođenje infrastrukturnih radova) na ovim za BiH tradicionalnim tržištima. Privreda BiH je uglavnom orijentisana na izvoz u zemlje iz okruženja i EU. Većina ovih poslova su vezana za automobilsku industriju i tzv. lbon poslove. Zadnjih godina primjetan je oporavak drvne industrije, u odnosu na poslijeratni period kada su se izvozile sirovine i poluproizvodi. U ovom periodu su BH kompanije počele sa izradom i plasmanom finalnih proizvoda.

Grafikon 1: Stopa rasta BDP-a u periodu 2006 - 2016

Izvor: Agencija za statistiku BiH¹

BiH se suočava sa problemima koji se tiču visokih zahtjeva za vanjskim finansiranjem i hroničnim deficitom tekućeg računa platnog bilansa. BiH kao zemlja sa malom ekonomijom u mnogome ovisi o uvozu roba iz inostranstva (za detalje pogledati grafikon ispod), a uz to imala je i jako negativan vanjskotrgovinski bilans sa mnogim zemljama. Udio deficita tekućeg računa uzrokovan je vanjskotrgovinskim bilansom sa preko 95%. U takvim tržišnim uslovima BiH je zabilježila prosječni rast BDP-a od 2,2% (za period 2006-2016 godina) što predstavlja duplo više od prosjeka EU 28 u istom vremenskom periodu.

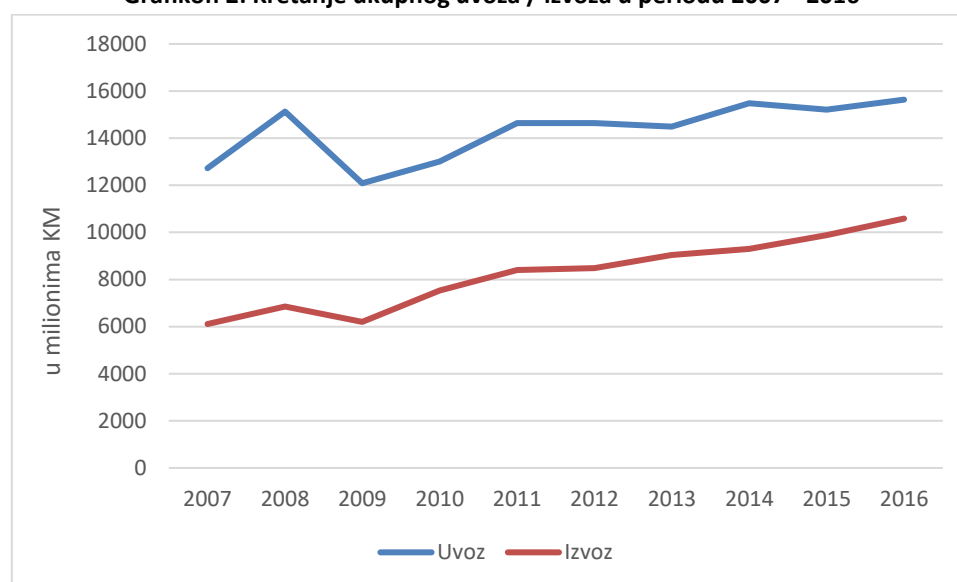
¹ Podaci o BiH BDP-u za 2016. godinu korišteni su iz projekcija DEP-a proljeće 2017.

Deficit tekućeg računa u BDP-u se kretao u intervalu od 5% do 13,4% u periodu 2007.-2015. dok je 2016.godine ostvaren rekordno nizak udio deficita tekućeg računa od 4,3% BDP-a (tabela 1.).

Tabela 1: Udio deficita tekućeg računa u % BDP-a

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
8,7	13,4	6,1	5,9	9,2	8,2	5,0	7,1	5,3	4,3

Grafikon 2: Kretanje ukupnog uvoza / izvoza u periodu 2007 - 2016

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Sporazumu o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi – **CEFTA 2006**² BiH je pristupila 2007. godine. Od pristupanja CEFTA sporazumu BiH je imala višestruku korist, ali i dalje veliku smetnju u njegovom sprovođenju predstavljaju nekarinske barijere. Zemlje CEFTA najveći su spoljnotrgovinski partner BiH poslije EU (za više detalja o kretanju izvoza i uvoza pogledati u poglavlju Vanjskotrgovinske integracije).

Tržište rada predstavlja nerazdvojivi element tržišne privrede, isto kao i tržište roba i kapitala koje u osnovi predstavljaju razmjenu između ponude i potražnje zainteresovanih subjekata na određenom prostoru. U biti tržište rada definiše rad kao jednu osnovnu ljudsku vrijednost, te je zbog toga neophodno da to tržište bude dobro organizovano i regulisano, ali da uz to zadrži i određeni segment sloboda.

BiH, kao i većina zemalja u tranziciji, suočava se sa nizom prepreka na tržištu rada. Kao neke od glavnih karakteristika tržišta rada u BiH se ističu: visoka stopa nezaposlenosti, niska stopa formalne i visok udio neformalne zaposlenosti, dugoročna, strukturna nezaposlenost, neaktivnost radno sposobnog stanovništva, samo su neke od karakteristika bh. tržišta rada. Pored toga se može reći i da je tržište rada u BiH nefleksibilno, a uz to je i mobilnost radne snage veoma niska.

U BiH je prisutan ogroman disparitet između ponude i potražnje radne snage što je karakteristika mnogih zemalja u razvoju. Savremeni uslovi poslovanja iziskuju brzo i efikasno prilagođavanje profila radne snage potrebama ekonomije. Analiza stopa nezaposlenosti pokazuje da se BiH suočava sa

² **CEFTA** (eng: *Central European Free Trade Agreement*) je višestrani (multilateralni) ugovor o slobodnoj trgovini. Puni naziv jest *Ugovor o izmjeni i dopuni i pristupanju Srednjoeuropskom ugovoru o slobodnoj trgovini*. Skraćeni naziv jest CEFTA 2006.

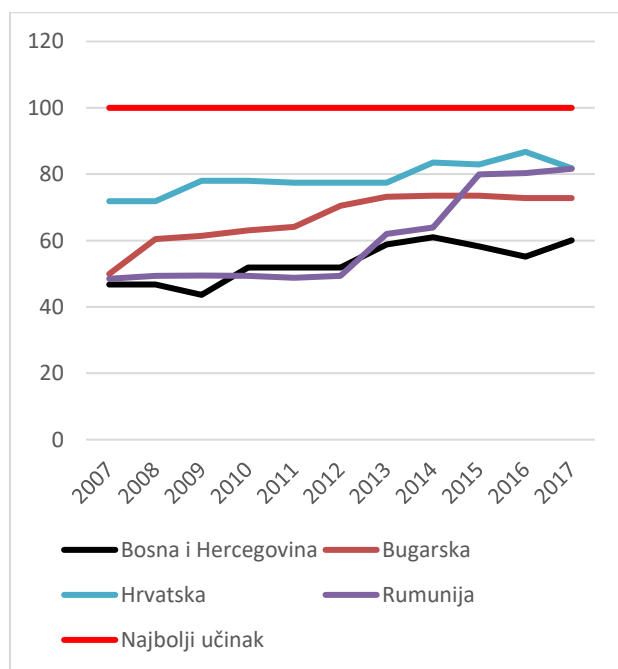
ozbiljnim problemom neusklađenosti ponude i potražnje radne snage (detaljnije u poglavlju o zaposlenosti).

Poboljšanje poslovnog ambijenta se mnogo spominjalo u proteklim godinama i to je ono što je u fokusu vlada svih zemalja regije. BiH nastoji da se u cilju olakšavanja poslovanja i poboljšanja poslovnog ambijenta, kako bi bila što konkurentnija, reformišu mnoge oblasti kao što su: indirektni porezi, akcize, registracija privrednih društava, radni odnosi, zapošljavanje stranaca, javne nabavke, javno-privatno partnerstvo, uklanjanje administrativnih prepreka za biznis, povezivanje tržišta rada i obrazovanja socijalna davanja, rješavanje privrednih sporova, uređivanje tržišta naftnih derivata, bolja koordinacija vlasti i otklanjanje kolizije propisa i njihova dosljedna primjena.

Bosna i Hercegovina je rangirana jako nisko u nekoliko međunarodnih izvještaja, uključujući i onaj kojeg radi Svjetska banka - Doing Business³ 2017. U ovom izvještaju BiH se nalazi na 81 mjestu dok se godinu ranije nalazila na 79 mjestu. Značajniji napredak u odnosu na prethodnu godinu BiH je napravila u oblasti plaćanja poreza te mali pomak u području otpočinjanja biznisa, dok je u ostalih osam zabilježeno blago nazadovanje.

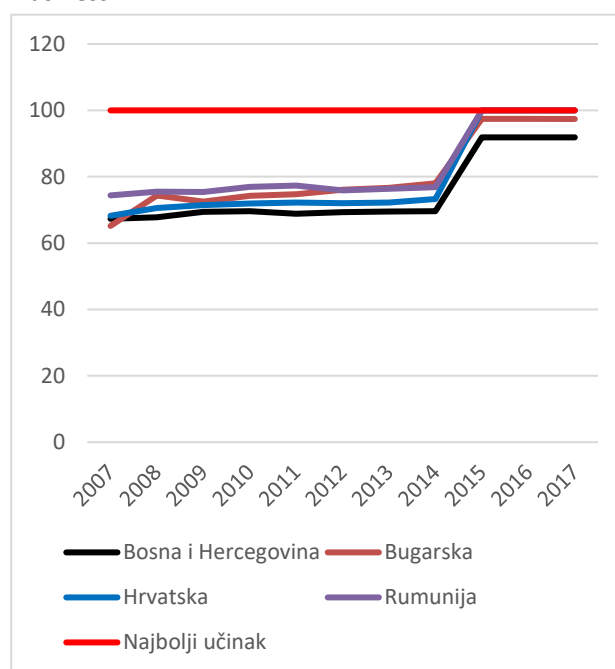
Doing Business je godišnji izvještaj kreiran od strane Svjetske banke koji koristi metodologiju pokazatelja za ocjenu lakoće poslovanja u 10 tematskih područja. Osnovna pretpostavka izvještaja Doing Business je da ekonomska aktivnost zahtijeva stimulativnu zakonsku regulativu na uspostavljanju prava vlasništva, smanjenju troškova rješavanja sporova, predvidivosti ekonomskih interakcija i provođenju ugovornih obaveza. Cilj je da zakonska regulativa bude kreirana kako bi bila efikasna, dostupna svima i jednostavna u njihovoj implementaciji. Izvještaj istražuje propise koji jačaju ili ograničavaju poslovanje i uključuje 189 zemalja svijeta. Viši rang prema indikatorima Doing Business-a ukazuje na povoljniju poslovnu klimu i konkurentnost gospodarstva.

Grafikon 3: Oblast plaćanja poreza po Doing Business⁴

Izvor: Svjetska banka - Doing Business 2017

Grafikon 4: Oblast prekogranične trgovine po Doing Business

Izvor: Svjetska banka - Doing Business 2017

³ Izvor: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/bosnia-and-herzegovina>

⁴ Promjena godina na godinu u posmatranoj ekonomiji, broj indikatora i metodologija utiču na uporedivost prethodnih godina. Za poređenje kroz duže vremenske serije može se koristiti pokazatelj udaljenosti do granice.

Harmonizovani indeks potrošačkih cijena (HICP)⁵ je osnova za komparativna mjerenja inflacije u Evropskoj uniji i procjenu stabilnosti monetarne vrijednosti u eurozoni. Za razliku od Indeksa potrošačkih cijena (CPI) koristi drugačiji metodološki koncept koji se primjenjuje od strane svih članica EU. Agencija za statistiku BiH još uvijek ne proizvodi harmonizovani indeks potrošačkih cijena, stoga se kao komparacija sa ostalim zemljama koristi indeks potrošačkih cijena.

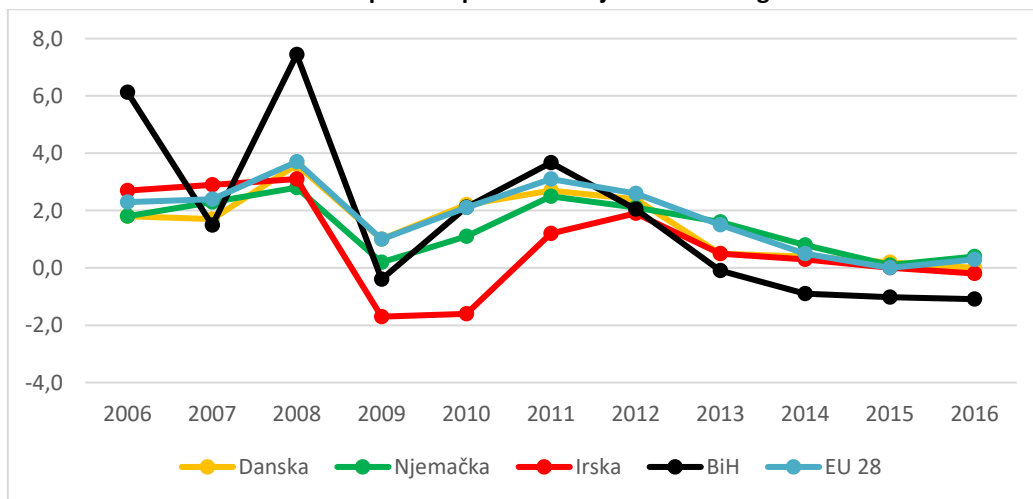
Promjena cijena u BiH je determinisana eksternim i ineternim faktorima u svakoj zemlji. Eksterne faktore primarno čine svjetske cijene energenata (prvenstveno nafte) ali i hrane. Od internih (domaćih) faktora najznačajniji uticaj na kretanje inflacije daju cijene komunalija, izmjena/uvođenje akciza i sl.

Najznačajniji uticaj na kretanje inflacije u posljednjoj deceniji imale su cijene sirove nafte i hrane. Nivo infalcije u posmatranoj dekadi se po zemljama mijenjao u zavisnosti od udjela pomenutih proizvoda u ukupnom CPI indeksu. Poređenja radi, udio odjeljka hrane i bezalkoholnih pića u BiH iznosi oko 33%, dok u EU 28 iznosi oko 16%. To jasno ukazuje da je uticaj promjene cijena hrane na ukupan nivo cijena daleko veći u BiH nego u EU 28.

U periodu 2006-2016. godina primjetne su oscilacije u kretanju inflacije među zemljama EU ali i u BiH. Kao što je i prethodno pomenuto cijene nafte i hrane su značajno uticale na inflatorne tokove. Tako je 2008, 2010. i 2011. godine, uslijed naglog skoka cijena nafte i hrane na svjetskom tržištu, došlo do porasta inflacije. Suprotno tome, u 2009. i 2015. godini sa smanjenjem cijena pomenutih proizvoda došlo je do stabilizacije inflacije, odnosno u pojedinim zemljama EU i BiH dolazi do pojave deflacije.

Jedan od kriterija konvergencije⁶ je da zemlja ima visok stepen stabilnosti cijena; stopa inflacije ne smije biti veća od 1,5 % u odnosu na stopu inflacije u tri države članice EU s najstabilnijim cijenama. U posljednjih 10. godina najniža prosječna stopa inflacije zabilježena je u Irskoj (0,8%). Švedska, Holandija i Kipar pored Njemačke imali su prosjek inflacije od 1,4%. Danska je uz Portugal zabilježila inflaciju od 1,5%. Od zemalja regije BiH je sa prosječnom inflacijom od 1,8% imala skoro najnižu stopu inflacije (Srbija 6,4%, Crna Gora 2,6%, Makedonija 2,2%, Hrvatska 2%, Slovenija 1,9%).

Grafikon 5: Uporedni prikaz inflacije 2006-2016. godine

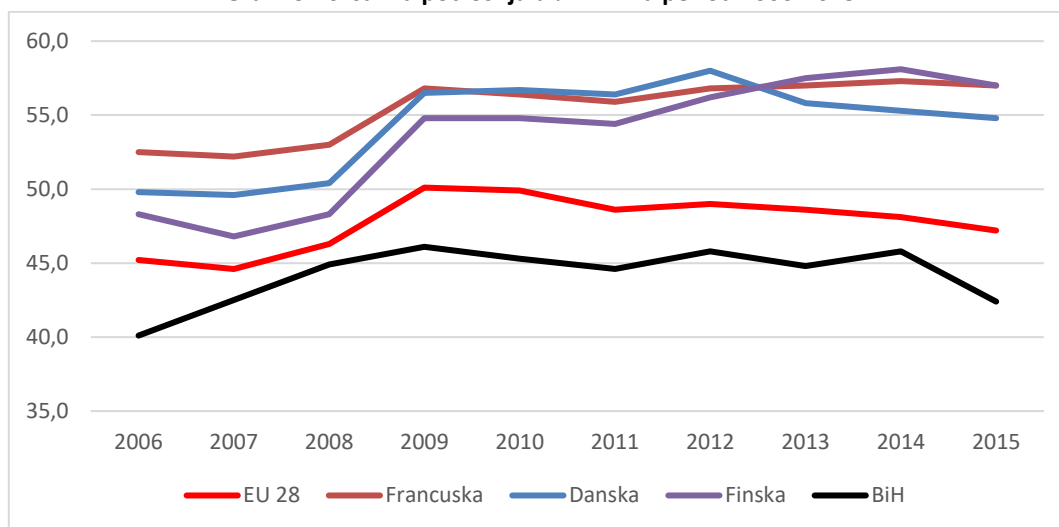
Izvor: Eurostat i BHAS

⁵ HICP obuhvaća ukupnu potrošnju rezidenata domaćinstava i nerezidenata na ekonomskom teritoriju i ta potrošnja nije uključena u nacionalni indeks potrošačkih cijena. Izvor: Eurostat.

⁶ Kriteriji konvergencije ili, kako se još nazivaju, kriteriji iz Maastrichta kriteriji su koje moraju zadovoljiti zemlje članice EU kako bi ušle u treću fazu Ekonomske i monetarne unije (*Economic and Monetary Union, EMU*) i uvele euro. Ti su kriteriji razrađeni na osnovi odredbi članka 121(1) Ugovora o Evropskoj uniji.

BiH javna potrošnja. Prije analize potrošnje sektora države, važno je spomenuti specifičnosti strukture ovog sektora u BiH. Kada se ovaj sektor posmatra po nivoima vlasti važno je istaći da su pored institucija na državnom nivou dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska) i Brčko distrikt BiH. Nadalje Federacija BiH je podijeljena na 10 kantona od kojih svaki ima izvršne, zakonodavne i sudske strukture upravljanja te pored ovoga u oba entiteta postoje opštine. Važno je spomenuti i asimetriju između dva entiteta kod strukture vanbudžetskih fondova koji ulaze u sektor države (u Federaciji BiH kao rezultat izražene decentralizacije postoji 35 vanbudžetskih fondova dok u Republici Srpskoj egzistira 6 vanbudžetskih fondova).

Grafikon 6: Javna potrošnja u % BDP za period 2006-2015

Izvor: Eurostat i BHAS

Rast prihoda od prikupljenih poreza (prvenstveno od PDV-a) dao je prostor vladama za značajno povećanje javne potrošnje, posebno u periodu između 2006. i 2008. godine. U 2009. godini potrošnja države je dostigla nivo od gotovo 46% BDP-a. Udio državne potrošnje u BDP-u smanjio se na oko 44,6% u 2011. godini, ali ne kao rezultat smanjenja potrošnje, nego kao rezultat promjene BDP-a. U 2015. godini došlo je do smanjenja javne potrošnje na 42,4 % BDP-a.

Najveći dio ukupne potrošnje od oko 86% odnosi se na tekuću potrošnju. Trend ka povećanju učešća tekuće potrošnje u posljednjem periodu vodio je istiskivanju investicija, što je dugoročno neodrživo i ne doprinosi ekonomskom rastu zemlje.

Najveći dio tekuće potrošnje odnosi se na izdvajanja za plaće i druge naknade zaposlenih. U posmatranom periodu izdvajanja za ovu namjenu su također rasla brže u odnosu na ukupnu potrošnju. Pored ovoga veliki dio tekuće potrošnje se odnosi i na izdvajanja za socijalne transfere. Javna potrošnja u BiH u periodu 2006-2015 se još uvijek nalazi na nižem nivou u odnosu na zemlje EU28.

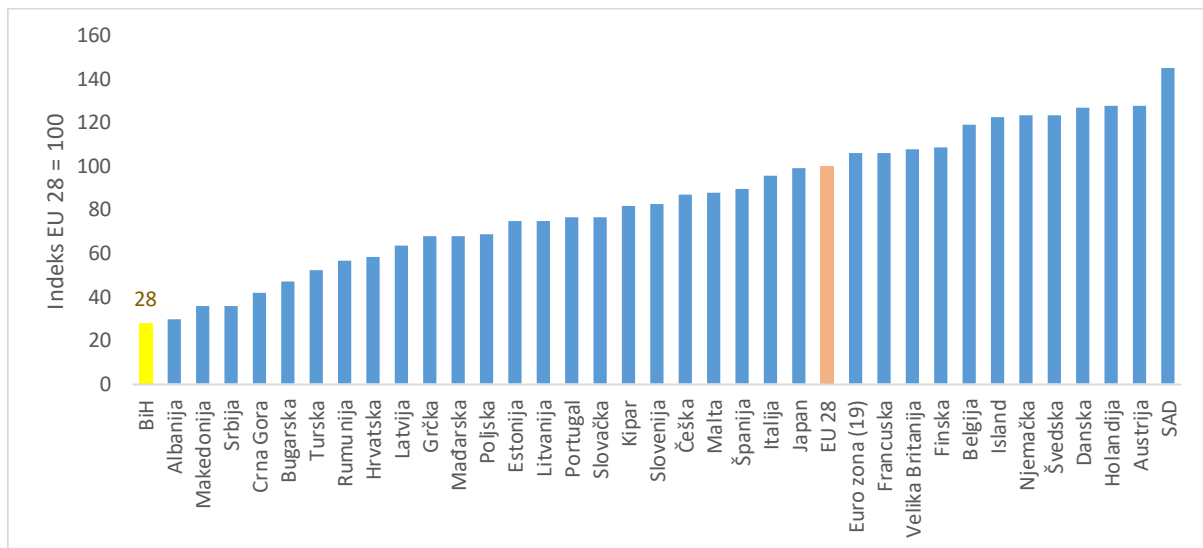
3. UTVRĐIVANJE POTENCIJALNIH IZVORA RASTA

Potrošnja i/ili potrošnja po stanovniku i/ili zaposlenom se često koriste kao gruba aproksimacija prosječnog kvaliteta života u materijalnom smislu. Pri tome, postoje brojna ograničenja. Naime, pokazatelji zasnovani na prosjeku ne mogu biti dobar indikator standarda zemalja u kojima postoji asimetrična raspodjela dohodaka između bogatih i siromašnih. Naime, u zemljama sa nedovoljno razvijenim srednjim slojem stanovništva, prosječan standard može biti značajno uvećan ekstremno visokim dohodcima malog broja stanovništva ne odražavajući izuzetno nizak standard većine. Pored toga, jednim indikatorom se teško mogu obuhvatiti kvalitativne razlike u sistemu socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovanja i sl. koje takođe odražavaju kvalitet življenja. Zbog toga se prosječan dohodak po stanovniku često koristi u kombinaciji sa drugim pokazateljima. On se takođe koristi kao polazna osnova za identifikaciju nivoa standarda i njegovu uporedbu sa drugim zemljama, te identifikaciju progresa životnog standarda tokom vremena. Pri tome, pomenuti kvalitativni indikatori razvoja takođe često utiču na nivo prosječnog standarda te su na indirektan način obuhvaćeni ovom mjerom. Tako na primjer, nerazvijen sistem obrazovanja vjerovatno vodi ka nižem dohodku po stanovniku u odnosu na zemlje sa boljim i dostupnijim obrazovanjem. Obzirom da je potrošnja u najvećoj mjeri funkcija proizvodnje i dohodka (kod većine zemalja), uporedbe nivoa prosječnog standarda između različitih zemalja i trendovi standarda zemalja ostaju skoro nepromjenjeni bez obzira na izbor indikatora.

Iako se ne radi o neminovnom procesu, u Evropi je evidentna konvergencija prosječnog životnog standarda siromašnijih ka standardu bogatijih zemalja. Značajnu ulogu u tome su imali i integracijski procesi u Evropsku uniju kojima se harmonizuje struktura različitih ekonomija. Na žalost, ovo se ne odnosi na BiH koja je, uprkos izuzetno niskom dohodku po glavi stanovnika, jedna od rijetkih zemalja koja od ekonomske krize ne konvergira ka standardu razvijenih zemalja. Zašto je to tako upravo predstavlja jedno od centralnih pitanja ove analize.

Graf ispod jasno ilustruje koliko životni standard u BiH zaostaje za drugim zemljama u Evropi. Naime, uzimajući u obzir omjere nivoa cijena u različitim zemljama, BDP po glavi stanovnika u BiH je 2015. godine bio tek na nivou od 28% prosjeka EU 28. Time se zemlja našla na posljednjem mjestu na zvaničnoj listi EUROSTAT-a. Zapravo, BiH dijeli sudbinu većeg dijela regiona Jugoistočne Evrope (JIE) koji se suštinski nalazi u sličnoj situaciji. To se prije svega odnosi na Srbiju, Crnu Goru, Makedoniju i Albaniju koje, iako bilježe nešto viši standard (u rasponu 30-42%) takođe značajno zaostaju za evropskim prosjekom. Jedini izuzetak je Hrvatska koja se, sa približno dvostruko većim standardom u odnosu na pomenute zemlje, približila prosjeku tranzicijskih zemalja Centralne i Istočne Evrope.

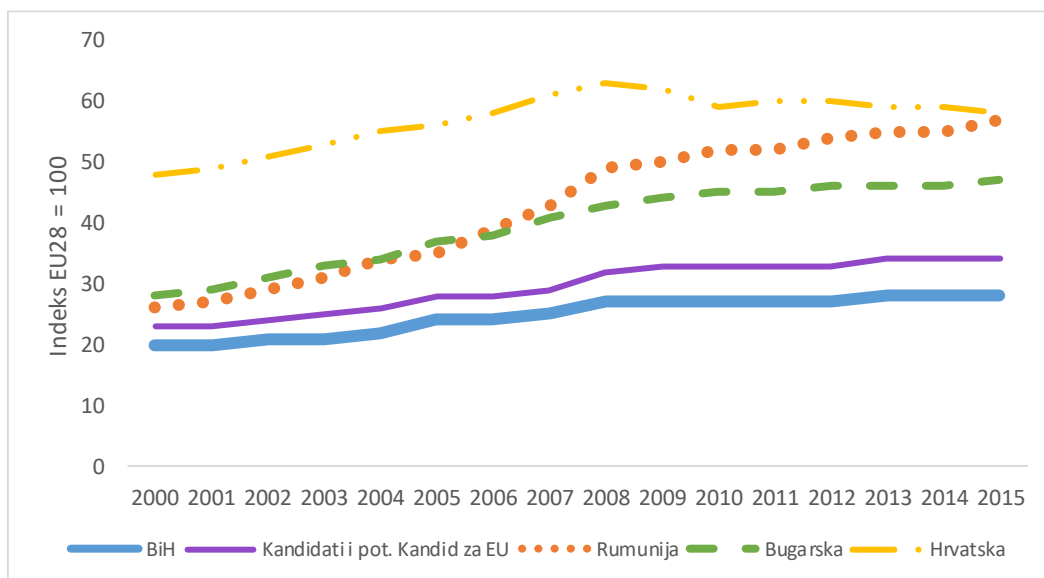
Grafikon 7: BDP po glavi stanovnika u paritetu kupovne moći 2015. godine

Izvor: EUROSTAT

Uprkos niskom životnom standardu u smislu BDP-a po glavi stanovnika, približavanje BiH ka evropskom prosjeku je, zajedno sa većim djelom regiona, teklo veoma sporo u periodu do izbijanja svjetske ekonomske krize u 2008 godini, nakon čega je i potpuno zaustavljeno. Tako je tokom 2000-08 smanjen zaostatak BiH za skromnih 8% evropskog prosjeka od čega svega 1% tokom sedam godina nakon izbijanja krize u 2008. godini. Iako spora konvergencija karakteriše cijeli region, BiH se i u ovoj grupi nalazi na samom dnu tako da njen BDP po glavi stanovnika počinje sve više da zaostaje i za ovim zemljama (Graf ispod). Naime, u istom periodu zemlje kandidati i potencijalni kandidati koje uglavnom predstavljaju zemlje regiona su zabilježile napredak od 11% evropskog prosjeka. Tako se Crna Gora približila za 16%, a Srbija za 11% prosjeka EU28 uprkos višem BDP-u po glavi stanovnika u odnosu na BiH. Istina, njihov progres je takođe zaustavljen izbijanjem svjetske krize za razliku od Makedonije i Albanije koje su u periodu 2008-15 smanjile svoj jaz za 5 i 4% evropskog prosjeka.

Grafikon 8. Kretanje BDP-a po glavi stanovnika u paritetu kupovne moći

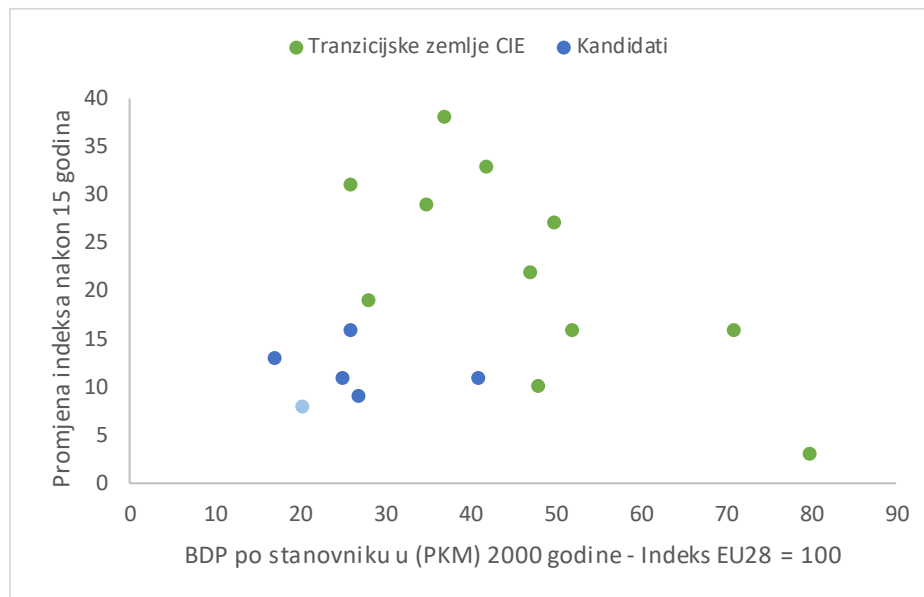

Izvor: EUROSTAT

Ipak, sve ovo je izuzetno skromno u poređenju sa uspješnijim tranzicijskim zemljama Centralne i Istočne Evrope (CIE). Tako su Rumunija i Bugarska umanjile jaz za evropskim prosjekom za 19 i 31% sa

približno današnjeg nivoa u BiH. Još impresivniji rezultat su ostvarile zemlje Baltika (Estonija, Litvanija i Latvija) i Slovačka koje su sa znatno više osnovice takođe umanjile jaz za trećinu. Konačno, značajna smanjenja jaza sa relativno višeg standarda u 2000. bilježe i Mađarska, Poljska i Češka. Vazno je istaći da sve pomenute zemlje CIE, za razliku od BiH i njenog regiona, nastavljaju da konvergiraju i u postkriznom periodu. Odsustvo konvergencije na prostorima bivše Jugoslavije prisutno čak i u bogatijim zemljama poput Slovenije i Hrvatske (kod kojih je jaz čak i povećan), nameće pitanje uzroka slabosti strukturalne prirode u smislu ranjivosti na krizne situacije šireg okruženja.

Grafikon 9. Odnos početnog nivoa BDP-a po stanovniku u 2000. godini i konvergencije ka EU28 prosjeku nakon 15 godina.

Izvor: EUROSTAT

Zašto BiH zaostaje za drugim zemljama i zašto tako sporo konvergira? Osnovni koncept kojim se obično objašnjava dugoročno kretanje ekonomske aktivnosti i životnog standarda je prilično jednostavan. Ne računajući kratkoročne oscilacije uglavnom uzrokovane tražnjom, dugoročni trend ekonomske aktivnosti je određen uloznim resursima i načinom njihovog korištenja. Drugim riječima, veća proizvodnja dobara i usluga, pa prema tome i veći dohodak za potrošnju zahtjevaju veći angažman rada i kapitala kao osnovnih resursa u procesu proizvodnje, te njihovu što efikasniju upotrebu u tom procesu. U kontekstu BiH bi se moglo reći da je skroman ekonomski rast u periodu 2010-15 od 1,5% u prosjeku godišnje bio posljedica zanemarivog doprinosa rasta kapitala i rada, pri čemu je rad doprinosa negativno kroz blago smanjenje broja zaposlenih (Anketa o radnoj snazi ARS). Zapravo je skoro cjelokupan rast bio nošen ukupnom faktorskom produktivnošću, tj. efikasnijom upotrebom raspoloživih resursa (1,3 od 1,5% ukupnog rasta).

U poređenju sa drugim zemljama BiH ima izuzetno nisku stopu aktivnosti radno sposobnog stanovništva i izrazito visoku nezaposlenost na tržištu rada. Smanjivanjem nezaposlenosti i povećanjem aktivnosti bi se mogao značajno podići nivo dohodka i životnog standarda u zemlji. Problem je u tome što se po svemu sudeći zapravo radi o izuzetno visokoj prirodnoj stopi nezaposlenosti iza koje stoje strukturalna obilježja ekonomije. Na visoku prirodnu stopu prije svega ukazuje dugotrajnost visoke nezaposlenosti obzirom da se prirodna stopa često mjeri kao prosjek nezaposlenosti na nivou decenije ili duže. Odsustvo rasta kapitala uprkos njegovom niskom nivou (po zaposlenom i/ili stanovniku) u poređenju sa drugim zemljama u Evropi predstavlja ozbiljan problem kad je u pitanju dugoročni ekonomski rast u BiH. Ovo je posljedica izuzetno niske stope bruto nacionalne štednje tako da su investicije koje su najvećim dijelom finansirane tom štednjom dovoljne tek da nadomjestite postojeći

kapital koji je amortizovan u prethodnom periodu. Drugim riječima, investicije su uglavnom u funkciji održavanja postojećeg stanja kapitala bez njegovog značajnijeg povećanja.

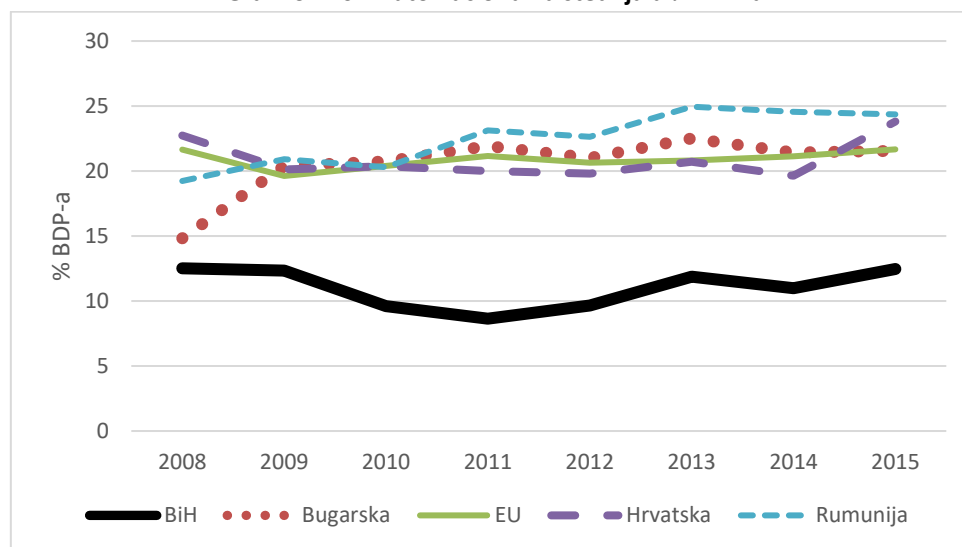
Nacionalna štednja i investicije

Nacionalna štednja je skup lične, preduzetničke i državne štednje, a predstavlja ukupne novčane fondove koji mogu biti upotrijebljeni za financiranje domaćih investicija ili mogu biti pozajmljeni inozemstvu.

Zbog velikog značenja štednje za budući razvoj države svaka zemlja vodi posebnu brigu o štednji, prije svega putem odgovarajućih institucija, uvođenjem raznih poticajnih mjera na području štednje, u prvom redu stanovništva, racionalnim korištenjem štednjom prikupljenih sredstava.

Jedna od pretpostavki dugoročno održivog privrednog razvoja BiH jeste povećanje udjela štednje u finansiranju investicija koje su neophodne za ubrzanje privrednog rasta. Samo povećanjem domaće štednje, državne i privatne štednje, može da se stvori potreban prostor za povećanje investicija, koje su neophodne da bi se obezbjedio održivi privredni rast. Sposobnost domaće privrede da poveća udio štednje je jedna od ključnih pretpostavki za očuvanje postignute makroekonomske stabilnosti i ubrzanje njenog dugoročno održivog rasta. Ono što BiH privredu karakteriše je to da u okruženju ima najniži nivo štednje izrađen u procentima BDP-a i investicija.

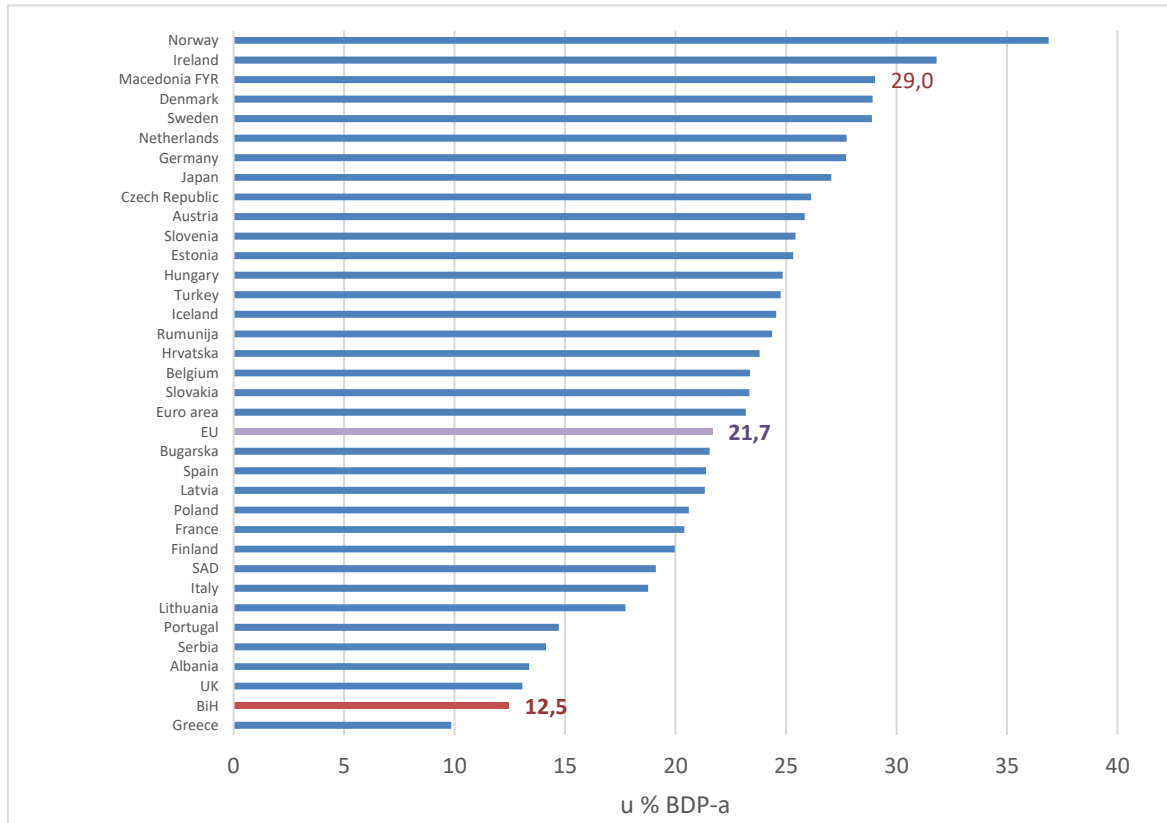
Grafikon 10: Bruto nacionalna štednja u % BDP-a

Izvor: Izvor: Eurostat, BHAS, Macro-economic database AMECO

Na grafikonu je prikazano kretanje po godinama bruto nacionalna štednja u % BDP-a u poređenju sa zemljama iz okruženja i prosjekom EU. Pored toga što je BiH pozicionirana kao zemlje sa daleko najmanjom štednjom evidentno je da ne dolazi ni do nekog značajnijeg povećanja tj. da tek sad dostigla nivo koji je imala u 2008. godini i da nema tendenciju približavanja vrijednostima zemalja iz okruženja i EU.

Grafikon 11. Bruto nacionalna štednja u EU i regionu u 2015. godini

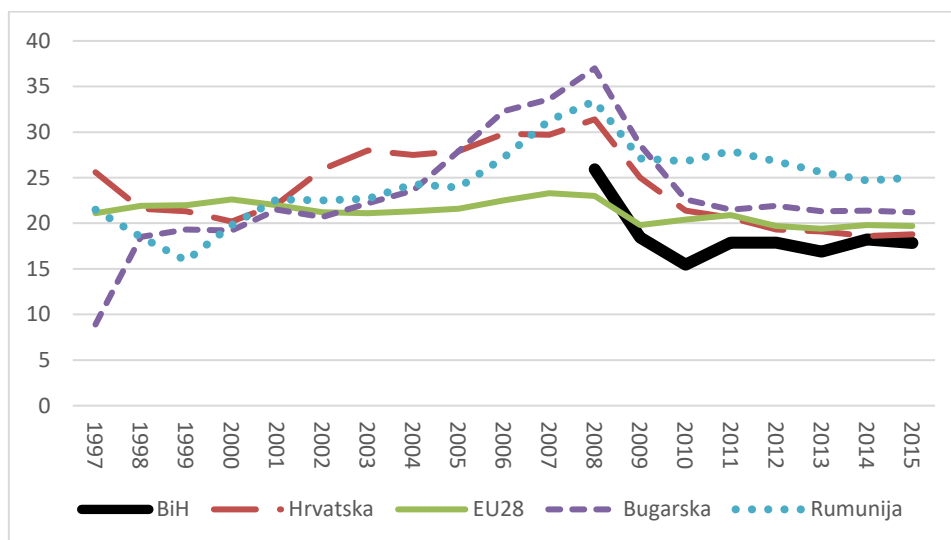
Izvor: Izvor: Eurostat, BHAS, Macro-economic database AMECO,DEP procjena

Na grafikonu je prikazana pozicija bruto nacionalna štednja BiH, zemlja u EU,regionu i svijetu. Gdje se još jasnije vidi slika i pozicija BiH.

Investicije u stalna sredstva ili formiranje kapitala je termin koji se koristi za opisivanje akumulaciju u neto kapital u toku obračunskog perioda za određenu zemlju, a odnosi se na dodatke osnovnog kapitala, kao što su mašine, oprema, alati, transport imovine i električne energije. Poslije određenog perioda kapitalnih dobara za proizvodnju se moraju amortizovati tj.zamijeniti novim odnosno ako dođe do pada vrijednosti kapitalnih dobara, dolazi i do pada proizvodnje. Model privrednog rasta baziran je na niskoj domaćoj štednji i obilnom prilivu kapitala iz inostranstva, bilo kroz strane direktne investicije ili direktno zaduživanje u inostranstvu obično prati nizak nivo domaće štednje i visoki deficit. Model rasta koji se preterano oslanja na priliv strane štednje, u krajnjoj instanci može da rezultira visokim nivoom zaduženosti domaće privrede prema inostranstvu.

Upravo su smanjenje potrošnje i povećanje domaće štednje su jedini način da se investicije povećaju bez povećanja deficita tekućih plaćanja i prekomjerne zaduženosti zemlje. Generalno uzeto što je veća stopa ulaganja u kapital privrede, to je veći društveni proizvod. Privredni rast i brzina konvergencije privrede ka razvijenim zemljama zavisi upravo od nivoa investicija. Na grafikonu ispod je prikazano ulaganja BiH u stalna sredstava u odnosu na EU28 prosjek i u odnosu na tri zemlje EU,Rumunija, Bugarska i Hrvatska koje su najslabije po stepenu razvoja.

Grafikon 12: Investicije u % BDP

Izvor: Eurostat, BHAS, Macro-economic database AMECO, DEP procjena

Primjetno je da je poslije velikog pada ulaganja uzrokovanog krizom u 2007. godini nije došlo do značajnijeg oporavka ulaganja. Tako da se ulaganja u zadnje tri godine se kreću po stopama 16,9%, 18,2% i 17,9%, dok se u isto vrijeme u posmatranim zemljama primjećuje početak opravka. Ovo predstavlja zabrinjavajući podatak jer ne dolazi do povećanja ulaganja tj, ne stvaraju se preduslovi za daljnji rast i ulaganje kao ni konvergenciju prema vrijednostima u EU.

Monetarna politika

Za zemlje u tranziciji je karakteristično da primjenjuju režim valutnog odbora, kao što je slučaj sa BiH. Poređenje (tabela ispod) je napravljeno sa takođe tranzicijskim zemljama, sa režimom valutnog odbora, koje su već članice EU.

Tabela 2: Karakteristike valutnog odbora

	BiH	Bugarska	Estonija	Litvanija
Uspostavljen	Avgust 97.	Juli 97.	Juni 92.	April 94.
Devizni kurs prije valutnog odbora	Varijabilni	Varijabilni	Rublja	Rublja i privremeni kuponi
Uslov pokrivenosti	100% monetarne baze	100% monetarne baze i vladinih fiskalnih rezervi	100 % monetarne baze	100% monetarne baze
Obavezna rezerva	Da	Da	Da	Da
Zahtjev likvidnosti	Ne	Ne	Da	Ne
Trezorski zapisi	Ne	Ne	Da	Da, od jula 1994., sedmične aukcije

Izvor: Narodna banka Bugarske, Banka Estonije, Banka Litvanije i CBBiH

Različiti su motivi u tranzicijskim zemljama koji su doveli do uvođenja valutnog odbora, koji se pokazao efikasnim. Za Estoniju je to bio način da se izgradi kredibilitet za novo formiranu valutu, čime se poboljšao monetarni suverenitet nakon što je zemlja napustila rublju kao valutu. Za Litvaniju je to bio način da se vodi uspješna monetarna politika. Za Bugarsku je to bio način da se reguliše centralna banka i vrati povjerenje u nacionalnu valutu, kao i da se savlada duboka finansijska kriza.

Režim valutnog odbora u Litvaniji je uspostavljen u aprilu 1994. godine kao rezultat kompromisa između vlade i CB Litvanije, da bi se na najbolji način zaustavila hiperinflacija i stabilizovao devizni kurs. Uvođenjem valutnog odbora cijene su stabilizovane, što je predstavljalo uslov rasta u kasnijim godinama. Litvanija 2004. godine postaje članica EU, a 2015. prihvata euro kao valutu čime postaje članica Eurozone. Sa ulaskom u Eurozonu počinje sa primjenom zakonske regulative EU iz oblasti monetarne politike.

U Estoniji, aranžman valutnog odbora je uspostavljen 1992. godine. Estonija 2004. godine postaje članica EU, a 2011. članica Eurozone prihvatajući euro kao svoju valutu.

Bugarska uvodi valutni odbor 1997. godine, kao odgovor na nastalu finansijsku krizu krajem 1996. godine usljed postojanja hiperinflacije. Uvođenjem valutnog odbora ostvarena je stabilizacija cijena, a samim tim i stabilnost Bugarske ekonomije. Bugarska je članica EU od 2007. godine. a još uvijek nije članica Eurozone.

Sličan slučaj je i sa BiH. Uz slične probleme koje je imala kao i navedene zemlje, BiH je imala i jedan dodatni problem: ratom uništenu ekonomiju i komplikovano političko ekonomsko uređenje (2 entiteta i 4 valute u opticaju)⁷.

U Bosni i Hercegovini Centralna banka BiH preko Upravnog vijeća je nadležna za utvrđivanje monetarne politike i kontrolu njenog provođenja, organizaciju i strategiju. Ovlaštenja Centralne banke utvrđena su Zakonom o Centralnoj banci koji je usvojila Parlamentarna skupština BiH 1997. godine („Službeni glasnik BiH“, br. 1/97). Centralna banka BiH uređena je po modelu valutnog odbora, funkcionise na principu pasivne monetarne politike. Valutni odbor kao model upravljanja monetarnom politikom u BiH obezbjeđuje da je domaća valuta (konvertibilna marka - KM) čvrsto vezana za valutu „sidro“ euro po fiksnom deviznom kursu (1KM = 0,51129 EUR), odnosno svaka emitovana KM mora imati pokriće u stranoj valuti. Ubrzo nakon uvođenja, dao je rezultate: stopa inflacije je ograničena. Stručne i naučne rasprave za i protiv valutnog odbora vode se od njegove pojave do danas ali primjeri zemalja članica EU, Estonije, Litvanije i Bugarske pokazuju da valutni odbor nije prepreka za evropske integracije.

Centralna banka BiH kao jedini instrument monetarne politike koristi obavezne rezerve, te pomoću visine stope obaveznih rezervi reguliše kreditni potencijal poslovnih banaka. Prema važećim propisima osnovicu za obračun obavezne rezerve čine depoziti i pozajmljena sredstva, bez obzira na valutu u kojoj se sredstva izraze. U osnovicu za obračun obavezne rezerve ne ulaze pozajmljena sredstva koja banke, na osnovu pismenog ugovora posude od nerezidenata, počev od 01. 11. 2008. godine. U osnovicu za obračun obavezne rezerve ne ulaze sredstva vlada entiteta namijenjena za razvojne projekte, počev od 1.05.2009. godine.⁸ Određivanje osnovice za obračun obavezne rezerve može da utiče na monetarna, pa samim tim i na privredna kretanja u ekonomiji Bosne i Hercegovine.

Prosječan saldo računa obaveznih rezervi kod CBBiH 2006. godine iznosio je 2,8 mlrd. KM dok je za 2016. godinu iznosio 4,2 mlrd. KM. Prosječna stopa obaveznih rezervi 2006. godine iznosila je 15% dok prosječna stopa obaveznih rezervi od 01. jula 2016. godine iznosi 10%. Poređenja radi, stopa obaveznih rezervi u 2017. za Banku Estonije je 1%, Banku Litvanije 1% a Narodnu banku Bugarske 10% (članice EU koje imaju valutni odbor kao model upravljanja monetarnom politikom), dok je 2006.god. stopa obavezne rezerve Litvanije iznosila 2%, Bugarske 8% a Estonije 2%.⁹

Od 1. jula 2016. godine CBBiH primjenjuje nove stope za obračun naknade na sredstva na računu rezervi banaka: Centralna banka BiH na računu rezervi komercijalne banke u obračunskom periodu ne obračunava naknadu na iznos sredstava obavezne rezerve, a na iznos sredstava iznad obavezne rezerve obračunava naknadu po stopi koja je jednaka 50% stope koju primjenjuje Evropska centralna banka na depozite komercijalnih banaka (Deposit Facility Rate).¹⁰

⁷ Njemačka marka, Jugoslovenski dinar, Bosanski dinar i Hrvatska kuna.

⁸ Izvor: Centralna banka BiH

⁹ Izvor: <https://www.ceicdata.com>

¹⁰ Izvor: Centralna banka BiH

4. LISABONSKI I EVROPA 2020 KRITERIJI

Lisabonska strategija je bila glavni strateški okvir za razvoj EU-a od 2000-2010.god. prema kojem bi EU postala najkonkurentnija i najdinamičnija ekonomija svijeta utemeljena na znanju i održivom ekonomskom rastu, s najvećom stopom zaposlenosti i socijalnom kohezijom. Radi postizanja tog cilja usvojena je kao dokument tzv. Lisabonska strategija, odnosno Lisabonska agenda. Ta se strategija, zasniva na tri segmenta.

1. Ekonomski segment u kojem se priprema tranzicija prema konkurentnome, dinamičnom i na znanju zasnovanoj ekonomiji. Naglasak je na potrebnom stalnom prilagođavanju promjenama u informacijskom društvu, te u podsticanju razvoja i istraživanja.
2. Socijalni segment koji je usmjeren na modernizaciju europskoga socijalnog modela. To se postiže ulaganjem u ljudske resurse i borbom protiv socijalne isključivosti. Od država članica očekuje se da investiraju u obrazovanje i osposobljavanje te da provode aktivnu politiku zapošljavanja, čime bi se olakšao put prema ekonomiji utemeljenj na znaju.
3. Ekološki segment koji je naknadno usvojen na sastanku Europskog vijeća u Geteborgu u junu 2001. godine upozorava na činjenicu da ekonomski rast treba uskladiti s upotrebom prirodnih resursa.

Prema Lisabonskoj strategiji izvedeni su sljedeći ciljevi koji bi trebali da jačaju konkurentnost Evropske Unije¹¹:

1. šire i efikasnije korištenje informacijskih tehnologija,
2. stvaranje evropskog prostora za istraživanje i inovacije,
3. dovršetak izgradnje jedinstvenoga unutarnjeg tržišta EU,
4. stvaranje efikasnih i integriranih finansijskih tržišta,
5. jačanje preduzetništva, poboljšavanjem i pojednostavnjenjem regulatornog okruženja preduzeća uz podsticanje zapošljavanja.
7. unapređenje vještina i modernizacija sustava socijalne zaštite.
8. održivi razvoj koji bi osigurao dugoročnu kvalitetu života.

Na osnovu ovih ciljeva su izvedeni indikatori odnosno ciljevi kojie trebaju dostići:

- Stopa zaposlenosti muškarci 15-51 godina: 85%;
- Stopa zaposlenosti žene 15-54 godina: 64%;
- Stopa zaposlenosti stariji od 55-64 godina: 50%;
- Rano napuštanje škole 18-24 godina: 10%;
- Drugi stepen edukacije 20-24 godina: 85%;
- Cjeloživotno obrazovanje 25-64 godina: 12,5%;
- Ulaganje u Istraživanje i razvoj u procentima od (%) od BDP: 2%;
- Ulaganje države,visoko obrazovanje i neprofitne org u Istraživanje i razvoj % BDP 1%

Kao najvažniji zadatak, istaknuta je potreba za reformama koje će uz odgovarajući makroekonomski okvir koji podstiče brži **rast, razvoj, zapošljavanje i produktivnost**. Scenarij za veći rast i zapošljavanje provodio bi se kroz prioritetne akcije unutar pet područja: društvo znanja, unutarnje tržište, poslovna klime, tržišta rada i održivo privredno okruženje.

Razočaravajući rezultati u vidu neispunjavanja postavljenih ciljeva Lisabonske strategije u većini EU članica prvenstveno su posljedica preširoko definiranih ciljeva i programa, nedovoljne koordinacije i proturječnih prioriteta. Kao rezultat se nametnula potreba za revizijom Lisabonske strategije uz preusmjerenje prioriteta na **rast i zapošljavanje**. Revidirani Lisabonski program EU zajednice¹²(A new

¹¹ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/focus/2010_03_lisbon_index.pdf

¹² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:c11325&from=BG>

start for the Lisbon Strategy 2005), u kojem se navodi koje bi se aktivnosti trebale preduzeti na nivou EU kao i na nacionalnim nivoima unutar tri ključna područja sa fokusom na dva glavna cilja, u kojem se navodi koje bi se aktivnosti trebale preduzeti na nivou EU kao i na nacionalnim nivoima unutar tri ključna područja sa fokusom na Ekonomski rast i zapošljavanje u kojem je formalno integrisana koheziona politika.

Postavljeni su sljedeći ciljevi:

1. Lisabonski cilj: 3% of EU GDP za istraživanje i razvoj do 2010.
2. Lisabonski cilj: 70% stopa zaposlenosti u EU do 2010.
3. Lisabonski cilj: 3% prosječni godišnji rast GDP u EU do 2010.

Neostvareni strateški ciljevi EU postavljeni 2000. godine i dalje su odražavali glavne izazove s kojima se suočavaju kako Evropska unija u cjelini tako i njene članice, pa je još 2008. godine, na nivou EU počeo proces stvaranja novog strateškog okvira za razvoj, za period od 2010. do 2020. godina. Revidirani Lisabonski program EU zajednice¹³ ("The renewed Lisbon strategy for growth and jobs: launching the new cycle (2008-2010)"). Proces je rezultirao dokumentom Evropske komisije „Evropa 2020: strategija za pametni, održivi i inkluzivni rast”.

Strategija „**Evropa 2020**“ fokusirana je na tri međusobno povezana prioriteta:

1. **Pametnan rast** - razvoj ekonomije zasnovane na znanju i inovacijama (naučnotehnološka istraživanja i razvoj, inovacije, obrazovanje i digitalno društvo).
2. **Održivi rast** - istovremeno podstiče konkurentnost i proizvodnju koja se efikasnije odnosi prema resursima.
3. **Inkluzivni rast** – bolja participacija na tržištu rada, borba protiv siromaštva i socijalna kohezija.

Na osnovu ovih prioriteta usvojeni su i ciljevi Strategija Evrope 2020¹⁴.

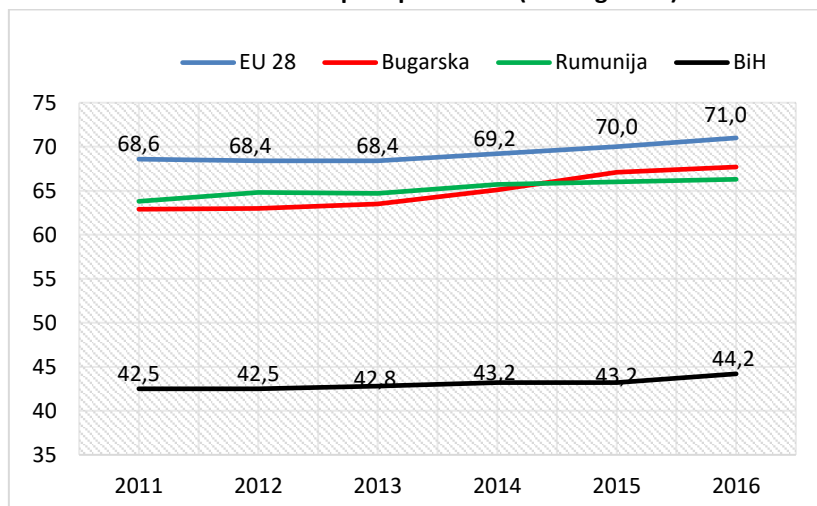
1. Zapošljavanje 75% stanovništva u dobi od 20 do 64 godine.
2. Istraživanje i razvoj 3% GDP EU-a se ulaže istraživanje i razvoj.
3. Klimatske promjene i energetska održivost:
 - emisije stakleničkih plinova smanjene su za 20 % (ili čak 30 %, uz odgovarajuće uvjete) u odnosu na 1990. godinu
 - 20 % energije crpi se iz obnovljivih izvora.
 - energetska efikasnost povećana je za 20 %.
4. Obrazovanje
 - stopa ranog napuštanja školovanja manja je od 10 %.
 - barem 40 % osoba u dobi od 30 do 34 godine završilo je visokoškolsko obrazovanje
5. Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti:
 - barem 20 miliona ljudi manje živi u siromaštvu ili u opasnosti od siromaštva i socijalne isključenosti.

Na grafikonu ispod je prikazano poređenje (ARS) stope zaposlenosti BiH prema prosjeku EU28, Bugarskoj i Rumuniji za starosnu skupinu od 20-64 godine.

¹³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:c11325&from=BG>

¹⁴ http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_hr.htm

Grafikon 13: Stopa zaposlenosti (20-64 godine)

Izvor: Eurostat i ARS BiH

Takođe izdvajanja za istraživanje i razvoj je u BiH za 2015 godinu je bilo tek 0,05% u Rumuniji je stopa bila 0,49%, Bugarskoj 0,96% i prosjek EU28 2,03%.

Usvojeni „Strateški okvir za BiH 2015-2018“¹⁵ te „Srednjoročni program rada Vijeća ministara Bosne i Hercegovine 2017. – 2019. godine“ strukturirani su prema strategiji „Evropska Unija 2020“ te strategiji „Jugoistočna Evropa 2020“. Gdje su najvažniji ciljevi programa usaglašeni sa pomenutom strategijom: osigurati makroekonomsku stabilnost, unaprijediti konkurentno ekonomsko okruženje i povećati industrijsku konkurentnost, osigurati brži i efikasniji razvoj poljoprivrede i ravnomjeran regionalni razvoj, uz povećanje mogućnosti za zapošljavanje, smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost.

Takođe su identifikacijom razvojnih područja u okviru principa razvoja koji su usvojeni za Strategiju Jugoistočne Evrope 2020, utvrđeni autentični razvojni interesi za BiH:

- Pametni rast** koji je usmjeren na inovacije, digitalizaciju i mobilnost mladih ljudi, kao i opredjeljenje da budemo konkurentni na osnovu kvaliteta, a ne na osnovu cijene radne snage;
- Održivi rast** usmjeren na balansiran regionalni razvoj i poboljšanu efikasnost i održivost upravljanja prirodnim resursima, kao podršku za povećanu samoodrživost ekonomije i društva uz stvaranje poboljšanih uslova za lokalni razvoj i zapošljavanje;

c) **Inkluzivni rast** je u funkciji povećanja zaposlenosti, razvoja vještina, inkluzivnog učešća na tržištu radne snage, inkluzivnog i kvalitetnog zdravstva i smanjenja siromaštva;

d) **Upravljanje u funkciji rasta** podrazumjeva povećanje kapaciteta administracije za primjenu principa dobrog upravljanja na svim nivoima vlasti, jačanje vladavine prava i suzbijanje korupcije u cijlu stvaranja poslovnog ambijenta i pružanja javnih usluga neophodnih za ekonomski i društveni razvoj.

Smjer strategije, primjena Lisabonske i Evropa 2020. strategije

Ulazak u Evropsku uniju je glavni strateški cilj Bosne i Hercegovine¹⁶. Da bi postala članica nužno je postigne dovoljan stepen konvergencije sa osnovnim vrijednostima a što prije svega podrazumijeva stabilnu i konkurentnu ekonomiju u odnosu prema ostalim članicama EU-a.

¹⁵ koju je usvojilo Vijeće ministara BiH 19. sjednica 2015.godine. te 74 sjednica 2016.godine.

http://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/saopstenja_sa_sjednica/default.aspx?id=23359&langTag=hr-HR

¹⁶ 5. februara 2016. - U skladu sa članom 49. Ugovora o Evropskoj uniji, BiH je u okviru nizozemskog predsjedavanja Vijećem EU podnijela formalni „zahtjev za članstvo u EU“

U osnovi svih analiza konvergencije prema zacrtanim ciljevima EU, tj. u Mastrohsttim kriterijima i kriterijima Lisabonske strategije i Strategije Evropske Unije 2020. nalazi podsticanje stopa privrednog rasta odnosno analiza različitih mogućnosti njegovog poboljšanja.

Sam pojam ekonomska konvergencija podrazumijeva proces približavanja vrijednosti ekonomskih varijabli među zemljama i to tako da slabije razvijene zemlje, bržim razvojem, sustignu razvijenije. Odstupanja tj. nivo divergencije pokazuje u kojoj je mjeri moguće dostići zadane norme u EU. Samo pitanje konvergencije među zemljama EU, i zemljama kandidatima može se posmatrati kroz **ekonomsku, realnu, strukturnu i nominalnu konvergenciju**.

Ekonomska konvergencije podrazumijeva proces približavanja vrijednosti ekonomskih varijabli među zemljama i to na način da se slabije razvijene približe razvijenijim.

Pod realnom konvergencijom podrazumijeva se smanjivanje razlika u nivoima razvijenosti. Ona se definiše kao sličnost u veličini BDP-a po stanovniku, nivou nominalnih nadnica, ravnoteži realnog deviznog kursa i s tim povezano sličnosti nivoa cijena tj. odnosa cijena vanjskotrgovinskih i lokalnih dobara (Gaspar, P. 2001.)¹⁷.

Samo pitanje konvergencije je potrebno odrediti, tj. da li se radi o apsolutnoj (beta) ili uslovnoj (sigma) konvergenciji¹⁸. Prema prvoj konvergenciji pretpostavlja se da postoji negativna veza između početnog nivoa i stope rasta dohotka (odnosno da se siromašnije zemlje razvijaju brže od bogatih), a prema konceptu uvjetne konvergencije svaka zemlja konvergira na jedinstvenoj dugoročnoj putanji rasta, determiniranoj rastom radne snage i tehničkim napretkom (Gärtner, 2003).

Interesantno je uzeti u obzir i analizu „Global competitiveness report“ GCI gdje su zemlje podijeljene prema nivou razvijenosti i stadiju razvoja elemenata koji doprinose privrednom razvoju. U izvjestaju su zemlje podijeljene u tri skupine razvoja u skladu sa ekonomskom teorijom prema fazama razvoja, i faktorima koji igraju glavnu ulogu u pojedinoj fazi razvoja.

- 1.) Stepen razvoja koji zavisi od dostupnosti i razvijenosti osnovnih ekonomskih faktora
- 2.) Stepen razvoja koji se bazira na efikasnosti ekonomskih faktora
- 3.) Stepen razvoja vođen inovativnošću.

Prema GCI pojedine faze razvoja se baziraju tj. pridaju značaj stubovima razvoja koji su organizirani u tri podgrupe prema, koje su najvažnije u određenoj fazi razvoja.

U prvoj fazi razvoja ekonomije prema GCI glavni faktor je nekvalifikovana radna snaga i prirodni resursi. Održavanje konkurentnost u ovoj fazi razvoja prvenstveno zavisi od kvaliteta funkcioniranja javnih i privatnih institucija (1.stup), razvijenosti infrastrukture (2.stup), stabilno makroekonomsko okruženje (3.stub), i zdrave radne snage koja minimalno ima osnovno obrazovanje (4. stub). U ovoj fazi se progres bazira na vađenju resursa. Zemlje gdje udio izvoza mineralnih proizvoda u ukupnom izvozu (roba i usluga), čini više od 70% (mjereno pomoću prosjeku pet godina) su u ovoj skupini.

U drugoj fazi sa unapređenjem razvoja, kada zemlja postane konkurentnija povećaju se produktivnost i plate. Zemlje tada prelazi u fazu razvoja, kada počinju da se razvijaju efikasniji proizvodni procesi uz povećanje kvalitete proizvoda. Na ovom nivou razvoja, konkurentnost se oslanja na pet stubova: razvoj obrazovanja i obuke (5. stub), efikasnosti tržišta roba (6. stub), dobro funkcionisanje tržišta rada (7. stub), razvijenosti finansijskih tržišta (8. stub), sposobnosti da se iskoriste prednosti postojećih tehnologija (9. stub), veličina domaćeg ili stranog tržišta (10. stub).

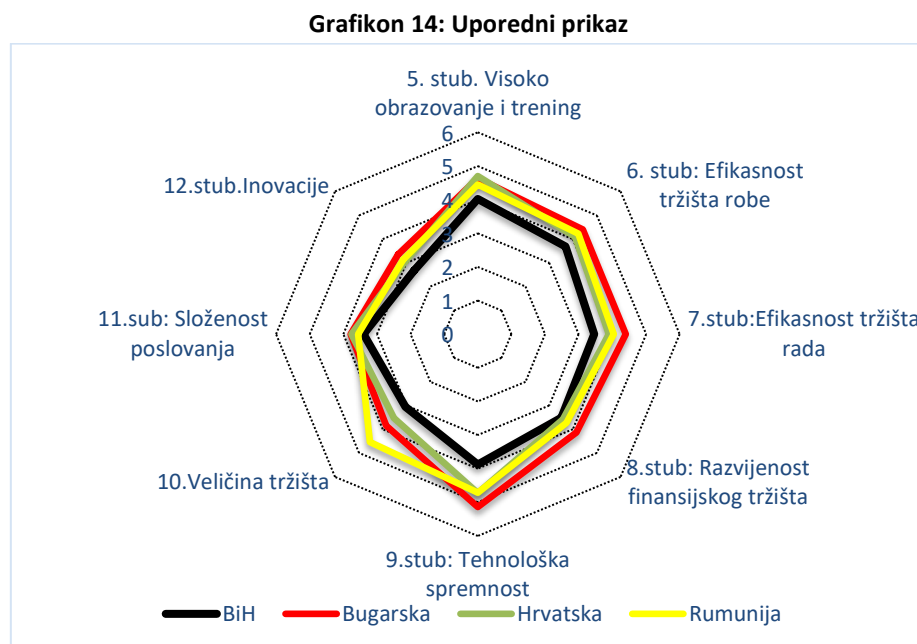
¹⁷ Gaspar, P. (2001). "Real and Nominal Convergence of Pre-Accession Economies and the Choice of Exchange Rate Regime", International Centre for Economic Growth (ICEG) and Budapest University of Economics (BUE),

¹⁸ Barrro i Sala-i-Martin u svom radu iz 1995. godine

U trećoj zadnjoj fazi zemlje prelaze u fazu ekonomskog razvoja koja je vođena prvenstveno razvojem inovacija. Razvoj je baziran na dva stuba, gdje firme svoje poslovanje i konkurentnost na tržištu baziraju na provođenju najsofisticiranijih proizvodnih procesa (11. stub) i uvođenju inovacija (12. stub).

Dva su glavna kriterija koja se koriste za klasifikovanje zemalja u pojedine skupine. Prvi je nivo BDP-a po glavi stanovnika a drugi mjeri koliko je zemlja prerasla prvu fazu razvoja u kojoj je ekonomija bazirana na izvozu mineralnih dobara tj. u kojem je stepenu se razvijaju efikasniji proizvodni procesi. Daljnja gradacija se vrši prema tome koliko je sofisticirana proizvodnja kao i koliko se primjenjuje inovativnost kao faktor konkurentnosti na tržištu. Zemlje svrstane između ovih faza se matraju da su u tranziciji između faza.

Prema ovoj podjeli od zemalja koje su ušle u EU jedino je Bugarska svrstana (u istu) drugu razvojnu skupinu zajedno sa BiH. Za poređenje konvergentnosti uzeta je još Hrvatska i Rumunija koje su u prelaznoj skupini iz druge u treću kategoriju i koje u sljedeće najbliže zemlje u EU ako se uzmu za posmatranje pomenuti kriteriji. Tako da se stepen konvergenije BiH prema EU možemo mjeriti upravo udaljenošću pojedinih parametara (stubova 5,6,7,8,9 i 10 iz druge razvojne skupine) od vrijednosti koje ima Bugarska i Hrvatska.

Izvor: GCI Global Competitiveness Report (2015-2016)

Analiza je pokazala da je najveće zaostajanje BiH u odnosu na ove dvije zemlje u oblasti tehnološke spremnosti (Technological readiness), visokog obrazovanja i treninga (Higher education and training) i efikasnosti tržišta radne snage (Labor market efficiency). Nasuprot tome najmanja je razlika u razvijenosti finansijskog tržišta (financial market development) i složenosti poslova (business sophistication).

Kao interesantan za poređenje je uzet izvještaj Svjetske banke¹⁹ o konvergenciji Hrvatske s EU u kojemu je izvršena procjena kako da Hrvatska postigne i održi više stope ekonomskog rasta. Analiza se svela na četiri cilja i četiri osnovne strategije sa potencijalnim izvorima rasta:

- (a) povećanje učešća radne snage;
- (b) povećanje produktivnosti
- (c) produbljivanje trgovinske integracije

¹⁹ Izvješće br. 48879- HR, Izvješće o konvergenciji Hrvatske s EU: Ostvarivanje i održavanje viših stopa gospodarskog rasta.

(d) oslobađanje inovacionog potencijala.

Ekonomski efekti ostvarivanja odabranih ciljeva Lisabonske strategije procijenjeni su koristeći WorldScan, model opće ravnoteže svjetske ekonomije. Model je upotrijebljen za simulaciju efekta uticaja ulaganja na dohodak, potrošnju, izvoz i realne plate do 2015. godine. Gdje su rezultati pokazali da bi dodatna ulaganja u navedene oblasti²⁰ znatno povećala BDP Hrvatske, kumulativno čak za 26,7% do 2025.god. te tako približila Hrvatsku zemljama EU.

Gledano u širim okvirima, te strategije predstavljaju okvir koji je postavila Lisabonska strategija i koje se u velikom procentu upravo prema sličnosti razvoja i nivoa razvoja zemlje kao i historijskog nasljeđa uslovno može primjeniti u slučaju BiH.

Slično je zaključak izveden i iz analize GCI gdje BiH je najbliža Bugarskoj, Rumuniji i Hrvatskoj, i prema kojoj bi BiH ako želi dostići ove zemlje trebala uložiti napor tj. ulaganje upravo u oblastima obrazovanja, tržišta radne snage, složenosti poslovanja, tehnološke spremnosti i inovacije.

Na osnovu ovoga su izvedene i preporuke za potencijalne strategije tj. okvire djelovanja. Četiri strategije vremenski su različito pozicionirane prema brzini efekata koje mogu ostvariti. Mjere koje se razmatraju u kraćem vremenskom okviru usmjerene su na produbljivanje trgovinske integracije i podsticanje inovacija, dok bi se mjere vezane uz proširenje učešća radne snage i zapošljavanja mogle usvajati na postupniji način i u dugoročnijoj perspektivi.

Uz mjere politike koje su direktno preporučene u cilju produbljivanja trgovine i podsticanja inovacija, navedene su i komplementarne političke inicijative:

- Unaprjeđenje restrukturiranja poduzeća (privatizacija) i podsticanje snažnijeg tržišnog natjecanja (poboljšanje regulacije i deregulacije tržišta proizvoda).
- Prilagođavanje sistema cjeloživotnog učenja potrebama tržišta te poticanje usavršavanja radne snage od strane samih preduzeća te poboljšanje ponude (odabranih) vještina.

Kao zaključak nameće se potreba za usvajanjem strategije ili „skup politika“ koje zakonodavci moraju odrediti i koje su politike (npr. reforma tržišta rada), politički izvedive. Nakon određenja strategije mora se provjeriti *usklađenost i politička izvedivost strategija s opštim ciljem povećanja i održavanja ekonomskog rasta.* Zatim je potrebno odrediti mjere koje bi bile izvedive i komplementarne u kraćem vremenskom periodu (trgovinske integracije i podsticanje inovacija), a koje u dužem (npr. tržište rada). Kao zadnji zadatak koji se treba provesti je ustanoviti politički izvode i provodive pakete reformi koji bi bili generirani kroz institucionalne zahtjeve i u skladu s postojećim sredstvima koje država.

²⁰ Unutarnje tržište usluga, Smanjenje administrativnog opterećenja, Povećanje ljudskog kapitala, Povećanje istraživanja i razvoja, Povećanje zaposlenosti.

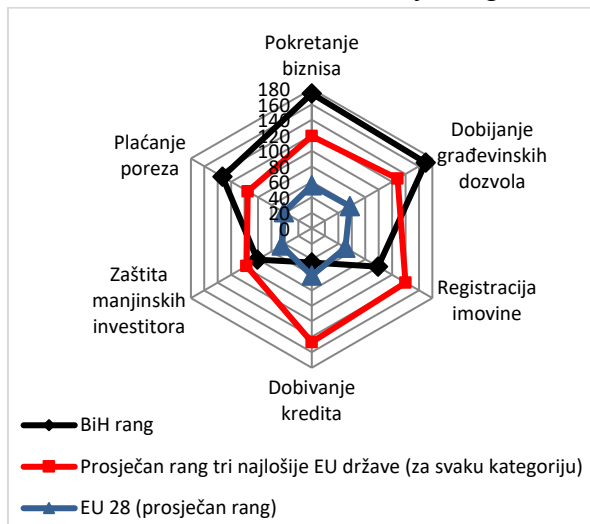
5. AKTIVIRANJE RASTA U BOSNI I HERCEGOVINI

Povećanje zaposlenosti

Tržište rada predstavlja jedan od najznačajnijih segmenata svake ekonomije. BiH, kao i većina zemalja u tranziciji, suočava se sa nizom prepreka na tržištu rada. Visoka stopa nezaposlenosti, dugoročna, strukturna nezaposlenost, niska stopa zaposlenosti samo su neke od karakteristika bh. tržišta rada. Iako je svjetska ekonomska kriza u posljednjoj deceniji imala značajan uticaj na dešavanja na tržištu rada, BiH se suočava i sa hroničnim, strukturnim problemima koji nisu rezultat sporijeg ili smanjenog ekonomskog rasta.

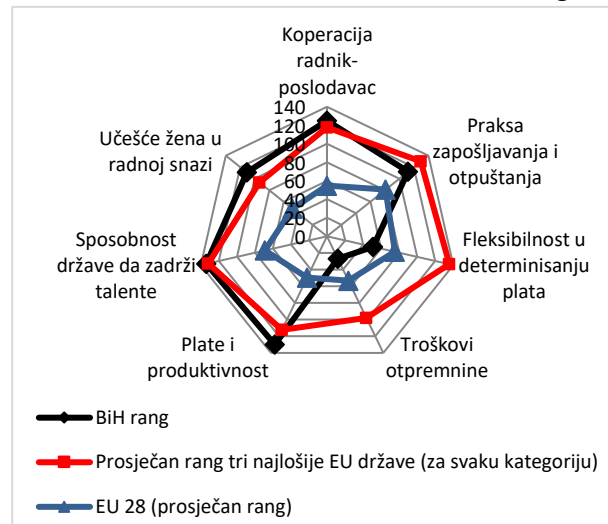
Loš poslovni ambijent – Jedan od bitnih segmenata koji doprinosi poboljšanju uslova na tržištu rada jeste poslovno okruženje u kome preduzeća posluju. Bosna i Hercegovina već godinama važi za prostor sa otežanim i kompleksnim uslovima poslovanja za potencijalne investitore i preduzeća (rizičan plasman kapitala i loš zakonodavni okvir). Prema posljednjem izvještaju Svjetske banke (Doing Business Report 2017), BiH zauzima daleko lošiju poziciju kada je u pitanju pokretanje biznisa, dobivanje građevinskih dozvola, poreskih nameta i sl. u poređenju sa prosječnim rangom zemalja EU 28 (grafikon ispod). Pored toga, BiH zauzima lošiju poziciju i u poređenju sa tri najlošije rangirane zemlje EU za svaku od navedenih kategorija. Sve navedene prepreke u poslovnom okruženju doprinose stepenu (ne)efikasnosti tržišta rada. Pokazatelji efikasnosti tržišta rada prema izvještaju Svjetskog ekonomskog foruma (grafikon ispod) samo potvrđuju da BiH ima daleko lošiji rang u poređenju sa prosječnim rangom zemalja EU 28. Istina, u posljednjih deset godina se čine određeni naponi i pomaci u cilju poboljšanja konkurentne pozicije (strukturne reforme, zakonodavne izmjene i sl.), ali to još uvijek nije dovoljno, što BiH svrstava u grupu zemalja koje nisu atraktivne potencijalnim investitorima.

Grafikon 15: Poslovno okruženje, rang²¹

Izvor: Doing Business 2017

Grafikon 16: Efikasnost tržišta rada, rang²²

Izvor: Global Competitiveness Report 2016-2017

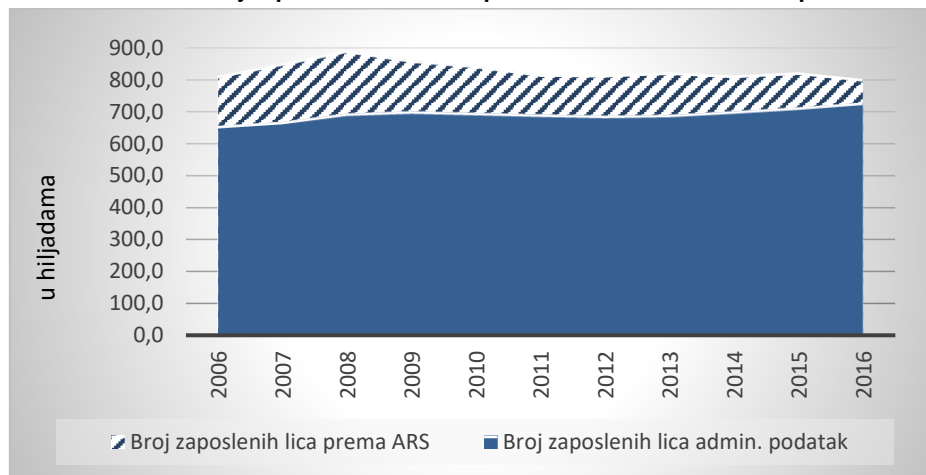
Siva ekonomija – Iako ne postoje zvanični statistički podaci o broju zaposlenih lica koji rade „na crno“, sigurno je da značajan broj lica u BiH radi u zoni sive ekonomije. Navedene prepreke u okviru poslovnog ambijenata samo su neki su od razloga koji su doprinijeli da značajan broj radnika u BiH ostvaruje prihode zapošljavanjem na pomenuti način. Poređenjem zvaničnih podataka o broju zaposlenih u BiH

²¹ Što je rang zemlje bliži 1 to je pozicija zemlje bolja za svaku od naznačenih kategorija. U analizi DB 2017 obuhvaćeno je 190. zemalja svijeta.

²² Što je rang zemlje bliži 1 to je pozicija zemlje bolja, odnosno efikasnost u svakoj od naznačenih kategorija je veća. U Analizi GCR 2016-2017 obuhvaćeno je 138. zemalja svijeta.

sa podacima koji su predstavljeni u Anketi o radnoj snazi primjećuje se značajna razlika u broju zaposlenih (ali i nezaposlenih) lica u BiH koja bi mogla ukazivati da određeni broj lica i dalje radi u sivoj ekonomiji. Međutim, u periodu 2006-2016. godine razlika između podataka o broju zaposlenih se postepeno smanjuje, i ukazuje na moguće opadanje broja zaposlenih u neformalnoj ekonomiji.

Grafikon 17: Broj zaposlenih lica u BiH prema ARS i administrativni podatak

Izvor: BHAS i ARS

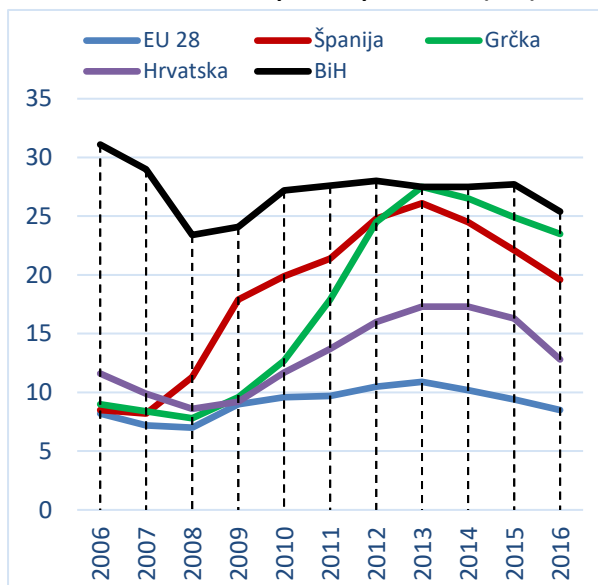
Ponuda i potražnja radne snage – U BiH je prisutan ogroman disparitet između ponude i potražnje radne snage što je karakteristika mnogih zemalja u razvoju. Savremeni uslovi poslovanja iziskuju brzo i efikasno prilagođavanje profila radne snage potrebama ekonomije. Promjena strukture i kvaliteta radne snage zahtijeva duži period, pri čemu obrazovni sistem ima ključnu ulogu. Ukoliko obrazovne ustanove proizvode buduću radnu snagu koja nije konkurentna na tržištu rada to utiče na povećanje broja nezaposlenih lica. Ova kategorija radne snage proizvodi značajne finansijske troškove u vidu dodatnih prekvalifikacija i školovanja (kao jedan od načina zapošljavanja), zdravstvenog osiguranja, socijalne pomoći i sl.

Analiza stopa nezaposlenosti pokazuje da se BiH suočava sa ozbiljnim problemom neusklađenosti ponude i potražnje radne snage (naročito mlađe populacije). U periodu 2006-2016. godina BiH je imala daleko najveću stopu nezaposlenosti u odnosu na prosjek EU 28, ali i u odnosu na tri zemlje EU (grafikon ispod) koje su u posmatranoj dekadi u prosjeku imale najveće stope nezaposlenosti. U periodu 2008-2013. godine (ekonomska kriza) intenzitet rasta stope nezaposlenosti bio je izraženiji u u pomenutim zemljama u poređenju sa BiH, ali je isto tako nakon 2013. godine intenzitet smanjenja stope nezaposlenosti bio veći kod pomenutih zemalja, što ukazuje na značajne strukturne probleme bh. tržišta rada.

Neusklađenost obrazovnog sistema sa potražnjom na tržištu rada se može posmatrati kroz dužinu trajanja²³ nezaposlenosti (grafikon ispod). U BiH preko 80% od ukupno nezaposlenih lica čeka posao duže od godinu dana, što je daleko više u odnosu na prosjek EU 28 (oko 48% u 2015. godini), ali je i znatno više u poređenju sa tri najlošije rangirane zemlje EU u prosjeku za period 2006-2016. godine. Visok udio dugoročno nezaposlenih lica još jedna je potvrda slabosti obrazovnog sistema i uopšte politike obrazovanja koja bi usmjerila buduću radnu snagu u pravcu traženih zanimanja na tržištu.

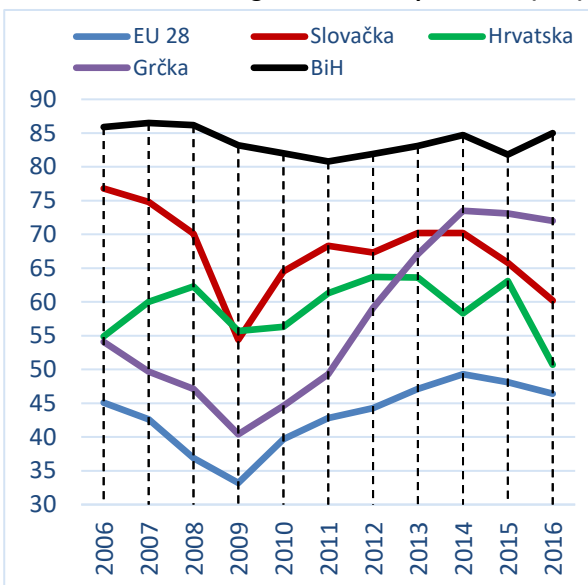
²³U analizi su uzeta u obzir nezaposlena lica koja na zavodima za zapošljavanje čekaju duže od jedne godine.

Grafikon 18: Stope nezaposlenosti (u %)

Izvor: Eurostat, ARS BiH

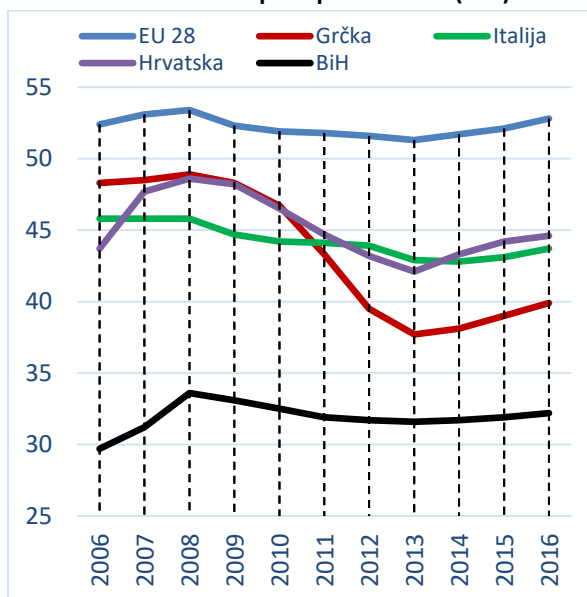
Grafikon 19: Dugoročna²⁴ nezaposlenost (u %)

Izvor: Eurostat, ARS BiH

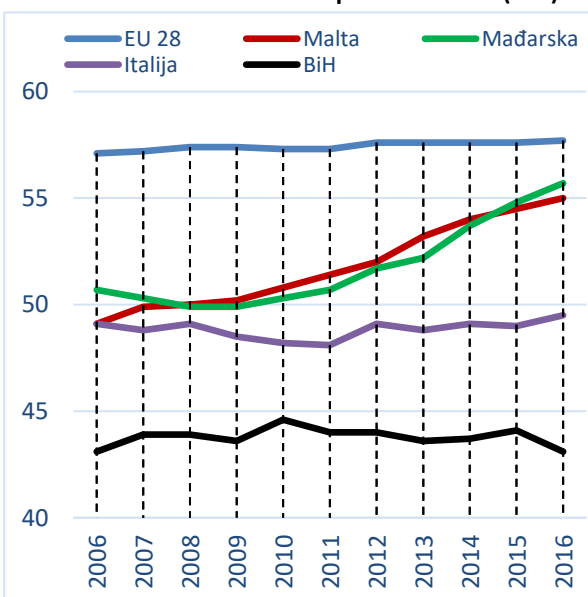
Suprotno, posmatrajući radnu snagu iz ugla zaposlenosti primjetno je značajno odstupanje stopa zaposlenosti i aktivnosti u BiH u poređenju sa prosjekom EU 28, ali i u poređenju sa tri najlošije rangirane zemlje EU u prosjeku za period 2006-2016. godine (grafikon ispod).

Grafikon 20: Stope zaposlenosti²⁵ (u %)

Izvor: Eurostat, ARS BiH

Grafikon 21: Stope aktivnosti²⁶ (u %)

Izvor: Eurostat, ARS BiH

Iz svega navedenog može se zaključiti da ekonomski rast bez sveobuhvatnih strukturnih reformi ne može dati značajne rezultate i otkloniti probleme rigidnosti tržišta rada u BiH. Poboljšanje konkurentnosti bh. tržištu rada će determinisati intenzitet, kvalitet i vremenski okvir sprovođenja planiranih reformi.

²⁴ Dugoročna nezaposlenost (udio u ukupnom broju nezaposlenih lica). Nezaposlene osobe koje na evidenciji zavoda za zapošljavanje čekaju duže od jedne godine na zaposlenje spadaju u kategoriju dugoročno nezaposlenih lica u analizi.

²⁵ Podaci se odnose na stopu zaposlenosti za uzrast 15+ godina.

²⁶ Podaci se odnose na stopu aktivnosti za uzrast 15+ godina.

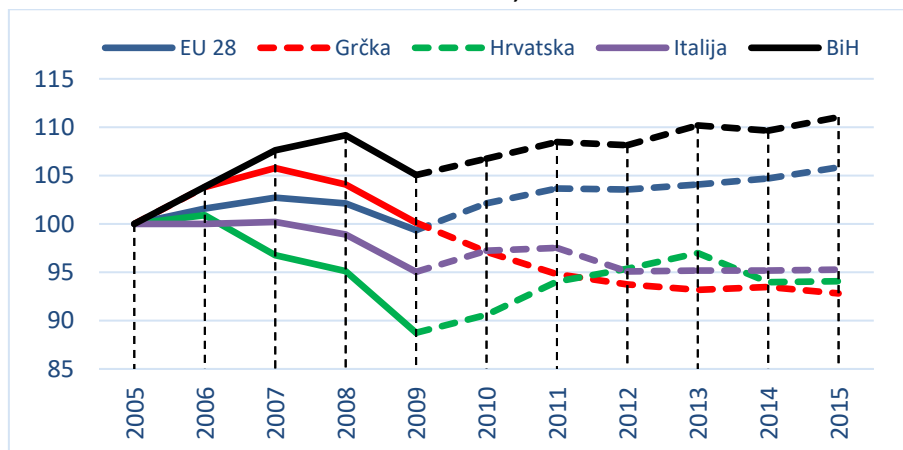
Povećanje produktivnosti rada

Produktivnost rada, pored ostalih modela produktivnosti (kapitala i multi faktorskih modela produktivnosti)²⁷ jedan je od bitnih pokazatelja koji determinišu ekonomski rast, konkurentsku poziciju zemlje kao i životni standard. Investicije u istraživanje i inovacije, tehnološki razvoj i ljudski kapital predstavljaju ključne faktore koji određuju nivo produktivnosti rada. Stoga nivo produktivnost rada svake zemlje zavisi od balansa navedenih faktora. Uvođenjem savremene tehnologije unaprjeđuje se rad i povećava produktivnost. Međutim, rast produktivnosti zahtijeva i obučenu tj. profiliranu radnu snagu, što govori o direktnoj vezi između kvaliteta obrazovnog sistema i radne produktivnosti. Veća specijalnost radnika vodi ka povećanju produktivnosti odnosno dodane vrijednosti, i u konačnom doprinosi konkurentnoj poziciji zemlje.

S obzirom na to da Agencija za statistiku BiH ne proizvodi pokazatelje produktivnosti rada, u analizi produktivnosti rada se koristi odnos bruto društvenog proizvoda (proizvodni pristup) i broja zaposlenih lica (administrativni podatak) kao približni pokazatelj produktivnosti predstavljen indeksima (grafikon ispod).

Posmatrajući bazni indeks produktivnosti rada u BiH primjećuju se dva perioda u promjeni pomenutog indeksa. U prvom periodu, do ekonomske krize (2005-2008), primjetan je intenzivniji rast produktivnosti koji je rezultat bržeg rasta BDP-a u odnosu na rast broja zaposlenih lica. U 2009. godini, ekonomska kriza je dovela do smanjenja ekonomskog rasta, što je uz još uvijek skroman rast broja zaposlenih u BiH uticalo na pad produktivnosti. Nakon toga, u drugom periodu, od 2010-2015. godine, u BiH produktivnost rada se u prosjeku nastavila uvećavati ali je intenzitet rasta bio nešto slabiji u odnosu na pretkrizni period. Mnoge kompanije u BiH su pod uticajem lošeg poslovnog ambijenta i zavisnosti od dešavanja u regionu morale izvršiti preraspodjelu poslova i resursa (smanjivanje troškovi rada), što je rezultiralo otpuštanjem radnika i dovelo do skromnog rasta produktivnosti rada.

Grafikon 22: Produktivnost²⁸ rada, bazni indeksi 2005=100

Izvor: Eurostat, DEP kalkulacije za BiH na osnovu podataka o BDP-u i zaposlenima

U poređenju godišnjih stopa rasta produktivnosti rada u BiH sa EU 28 (tabela ispod) može se uočiti da je stopa rasta produktivnosti u BiH u prosjeku bila brža do 2008. godine u odnosu na EU, da bi nakon 2009. godine intenzitet rasta produktivnosti bio nešto veći u EU. To bi mogao biti jedan od pokazatelja da se BiH sporije oporavlja nakon krize, odnosno teže popravljajući konkurentsku poziciju. Međutim, i

²⁷ Izvor: OECD, Measuring productivity.

²⁸ Na grafikonu su pored EU 28 izdvojene Grčka, Hrvatska i Italija koje su u prosjeku posmatranog perioda imale najlošiji (negativan) rast produktivnosti rada po zaposlenom.

mnoge zemlje EU, koje su prije krize imale nešto brže stope rasta nisu uspjele u periodu 2010-2015. godine dostići iste.

Tabela 3: Stope²⁹ rasta produktivnosti rada, poređenje g/g (u %)

	2006-2008 (prosjeak)	2009	2010-2015 (prosjeak)
EU 28	0,7	-2,7	1,1
Grčka	1,4	-3,8	-1,3
Hrvatska	-1,6	-6,7	1,0
Italija	-0,4	-3,9	0,0
BiH	3,0	-3,8	0,9

Izvor: Eurostat, DEP kalkulacije

Razlozi niskog rasta produktivnosti rada mogu biti različiti. Proteklih godina izdavanja za inovacije i tehnologije u BiH koje predstavljaju jedan od uslova za rast produktivnosti rada bila su na izuzetno niskom nivou (detaljnije u poglavlju o inovacijama). Pored toga, investicije u ljudski kapital takođe nisu bile na zadovoljavajućem nivou (specijalizacija i edukaciju kadrova). Prema raspoloživim podacima u 2015. godini potrošnja opšte vlade u segmentu obrazovanja iznosila je 4,1% BDP-a (ERP BiH 2017-2019) dok za EU 28 ova izdavanja iznose 4,9% BDP-a. Međutim, pošto se u periodu 2017-2019. godine procenat od BDP-a namjenjen obrazovanju ne uvećava, već smanjuje nije ohrabrujući podatak za kvalitet obrazovnog sistema. Istraživanje WEF-a svrstava BiH na 130. poziciju među 138. zemalja prema kriteriju koliko obrazovni sistem BiH zadovoljava potrebe konkurentne ekonomije.³⁰ Na istoj poziciji BiH je rangirana i prema kriteriju povezanost plata i produktivnosti rada. Poređenja radi, prosječan rang tri najlošije zemlje EU prema posljednjem kriterijumu je 112 (EU 28 prosječni rang je 50).

Vanjskotrgovinska integracija

Opšte prihvaćeno načelo je da otvorenost odnosno trgovinska liberalizacija i viši nivo integracije u globalne trgovinske tokove, uz stabilnu monetarnu politiku i institucije koje garantuju vlasnička prava predstavljaju ključne pokretače ekonomskog rasta i razvoja. Osim toga, primjetno je da je od potpisivanja GATT sporazuma na sceni konstantan trend liberalizacije u trgovinskim odnosima zemalja koji je doveo do produblivanja trgovinskih odnosa u svijetu. Ovaj proces dodatno je ubrzan institucionaliziranjem multilateralnog trgovinskog okvira u domenu carina, trgovine robama i uslugama, te intelektualnog vlasništva u vidu Svjetske Trgovinske Organizacije-WTO.

Pored WTO-a, trgovinske integracije dodatno su intenzivirane kroz formiranje kako regionalnih trgovinskih asocijacija tako i potpisivanje bilateralnih trgovinskih sporazuma između zemalja. Ovaj proces nije zaobišao ni zemlje zapadnog Balkana, međutim ratna dešavanja su određenoj mjeri usporila dinamiku i stepen trgovinske integracije kako među zemljama regiona tako i sa ostatkom svijeta.³¹ Intenzivniji proces trgovinske integracije u Bosni i Hercegovini započeo je 2000. godine pod vodstvom EU kroz implementaciju autonomnih trgovinskih veza, a nastavljen je i kroz proces stabilizacije i pridruživanja. Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) 2008. godine na snagu je stupio Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima i uspostavljen je prostor slobodne trgovine između BiH i EU.

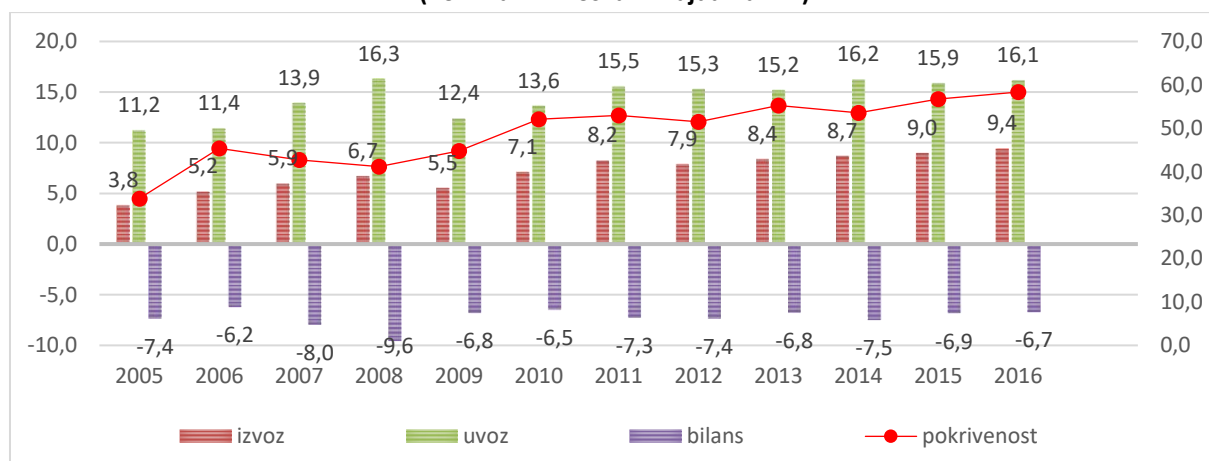
²⁹ Stopa rasta produktivnosti rada za BiH je izračunata kao odnos indeksa realnog rasta BDP-a i indeksa rasta broja zaposlenih lica. Za EU 28 i ostale zemlje iz tabele preuzeti su podaci sa Eurostata.

³⁰ Izvor: Global Competitiveness Report 2016-2017.

³¹ Ovo potvrđuje i činjenica da su zemlje regiona tek 2007. godine pristupile CEFTA-i (Centralnoevropski ugovor o slobodnoj trgovini).

Posmatrano u periodu 2005-2016. godina BiH je ostvarila značajan napredak kada je u pitanju vanjskotrgovinska roba razmjena sa svijetom. Obim ukupne robne razmjene povećan je za 10 milijardi ili 5,7% na godišnjem nivou. Posmatra li se struktura robne razmjene vidljivo je da je najdinamičniji rast ostvaren u okviru izvoza roba koji je uvećan za 2,5 puta, a prosječna godišnja stopa rasta je iznosila 9,6%. S druge strane, uvoz roba se povećavao nešto sporijim tempom a prosječna godišnja stopa rasta iznosila je 4,1%. Posljedica ovakvog kretanja izvoza i uvoz roba je stabilizacija vanjskotrgovinskog bilansa koji se zadržao na nivou od oko 7 milijardi KM, dok je pokrivenost uvoza izvozom u odnosu na baznu godinu značajno poboljšana i na kraju 2016. godine je iznosila 58,3%. Pregled kretanja bh. vanjskotrgovinske robne razmjene u periodu 2005.-2016. godina prikazan je u tabeli ispod:

Grafikon 23: Pregled kretanja vanjskotrgovinske robne razmjene u BiH za period 2005-2016. godine (nominalni iznosi u milijardama KM)

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

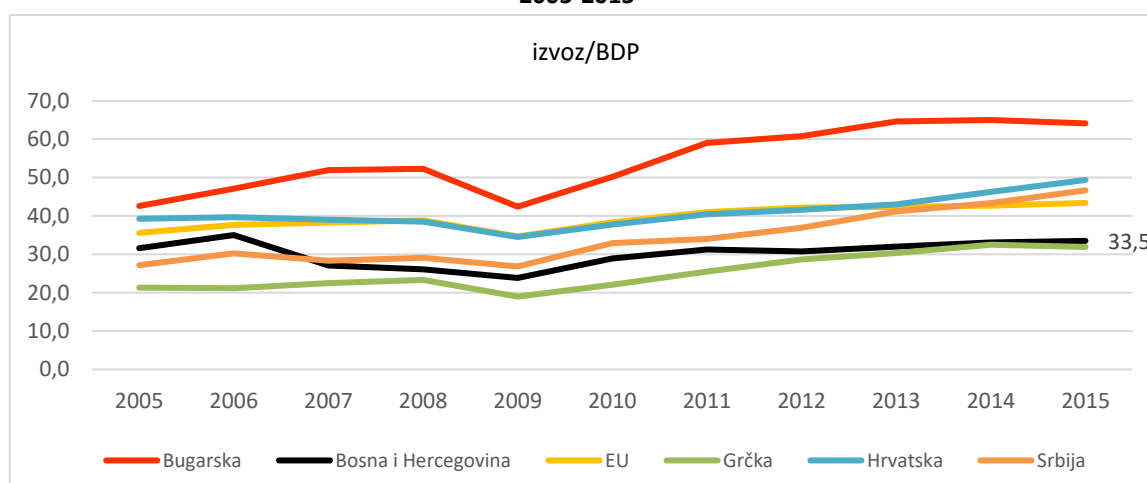
Ovaj trend rasta vanjskotrgovinskih indikatora odrazio se i na njihovu zastupljenost u strukturi BDP-a, pa je tako udio izvoza roba u istom povećan sa 14% u 2005. godini na 23,5% u 2016. godini, dok je uvoz roba imao opadajući trend sa 51% na 48% u toku navedenog perioda. S druge strane, iako se udio vanjskotrgovinskog robnog deficita smanjio sa 37% BDP-a na 24% u 2016. godini, prosječan godišnji doprinos vanjskog sektora u ekonomskom rastu BiH bio je samo blago pozitivan i tokom ovog desetogodišnjeg perioda iznosio je 0,6 p.p.

Posmatra li se geografska disperzija bh. vanjskotrgovinske robne razmjene sa svijetom vidljivo je da EU zauzima dominantan položaj i čini 2/3 ukupne vanjskotrgovinske robne razmjene. Tako je BiH zaključno sa 2016. godinom 71,5% svog izvoza plasira na tržište zemalja EU, dok se istovremeno 62% bh. uvoza snadbijeva iz ovih zemalja. Pored zemalja EU, značajnu ulogu u bh. trgovinskoj razmjeni zauzimaju zemlje CEFTA-e čije je učešće u 2016. godini iznosilo 14,8% u izvozu i 12,8% u uvozu roba. Potrebno je također istaći da je tokom posmatranog perioda došlo do smanjenja udjela CEFTA-e u izvozu roba sa preko 30% u 2008 na 14,8% u 2016. godini. Posmatrano po zemljama najznačajniji bh. partneri u okviru izvoza su Njemačka 15,7%, Italija 12%, Hrvatska 10,5%, Srbija i Slovenija po 8,7% odnosno 8,6%. S druge strane, u okviru uvoza najviše su zastupljeni Njemačka 12,3%, Italija 11,7%, Srbija 11,3%, Hrvatska i Kina sa 10% odnosno 6,8%.

Imajući u vidu navedene činjenice o trendovima kretanja i strukturi bh. vanjskotrgovinske robne razmjene može se zaključiti da je BiH tokom posmatranog perioda zabilježila trend rasta izvoza i uvoza, stabilan vanjskotrgovinski deficit i poboljšanje pokrivenosti uvoza izvozom. Međutim, i pored ovog rastućeg trenda, u okviru strukture robne razmjene nisu se desile značajnije promjene koje bi rezultirale „kvalitetnijim“ ekonomskim rastom. Naime, bh. izvoz još uvijek karakteriše uska paleta proizvoda i visoka koncentracija na mali broj tržišta (određene zemlje EU i region). S druge strane, ni u strukturi bh. uvoza roba tokom posmatranog perioda nisu zabilježene značajnije promjene. Tako je

uvoz kapitalnih proizvoda zaključno sa 2016. godinom iznosio samo 18%, dok se uvoz netrajnih proizvoda zadržao na 28%, što ukazuje na to da nije došlo do značajnijeg napretka kada je u pitanju konkurentnost bh. privrede. Drugim riječima, unatoč određenom nepretku koji je evidentan u okviru vanjskotrgovinske robne razmjene u Bosni i Hercegovini, ekonomski rast se još uvijek zasniva na domaćoj tražnji dok je doprinos vanjskotrgovinske robne razmjene skroman. Tako se na osnovu ovih podataka može zaključiti da BiH po pitanju vanjskotrgovinske konvergencije još uvijek značajno zaostaje kako za zemljama EU tako i za zemljama Centralne i istočne Europe. Naime, iako je udio vanjskotrgovinske robne razmjene u BDP-u na nivou EU28 prosjeka, BiH još uvijek ima dosta nizak udio izvoza per capita od oko 1500\$. Slikovit prikaz poređenja trgovinske integracije Bosne i Hercegovine sa nekim od zemalja EU prikazan je na grafikonu ispod:

Grafikon 24: Komparativno poređenje trgovinske konvergencije BiH sa EU pojedinim zemljama za period 2005-2015³²

Izvor: Svjetska Banka i BHAS

Kamatne stope³³

Imajući u vidu poziciju Centralne Banke BiH, te sva organičenja mehanizma valutnog odbora može se reći da ova institucija ima znatno manji utjecaj na kretanje kamatnih stopa nego što je to uobičajeno u drugim ekonomijama. Tako su kretanja kamatnih stopa u Bosni i Hercegovini uglavnom rezultat kretanja u makroekonmskom okruženju, eksternih prilika i međubankarske tržišne utakmice. U posljednjih nekoliko godina u Bosni i Hercegovini je primjetan trend smanjenja kako aktivnih tako i pasivnih kamatnih stopa. Ovakav trend ponajviše je posljedica dešavanja na tržištu koje karakteriše slaba potražnja za kreditima, dok je utjecaj međubankarske konkurencije manje izražen. Niska kreditna aktivnost posebno u domenu nefinasijskih preduzeća i u manjoj mjeri stanovništva se može smatrati ključnim razlogom smanjenja kamatnih stopa u BiH. Pored ovih faktora određeni utjecaj na smanjenje kamatnih stopa u BiH imaju i mjere kvantitativnih olakšica koje sprovodi ECB obzirom da u bh. bankarskom sektoru dominantnu pozicija zauzimaju bankarske grupacije u inostranom vlasništvu. Prema raspoloživim podacima CBBiH, prosječna ponderisana kamatna stopa³⁴ na kredite u BiH kontinuirano iz godine u godinu bilježi smanjenje i na kraju 2016. godine iznosila je 6,07% što je za 60

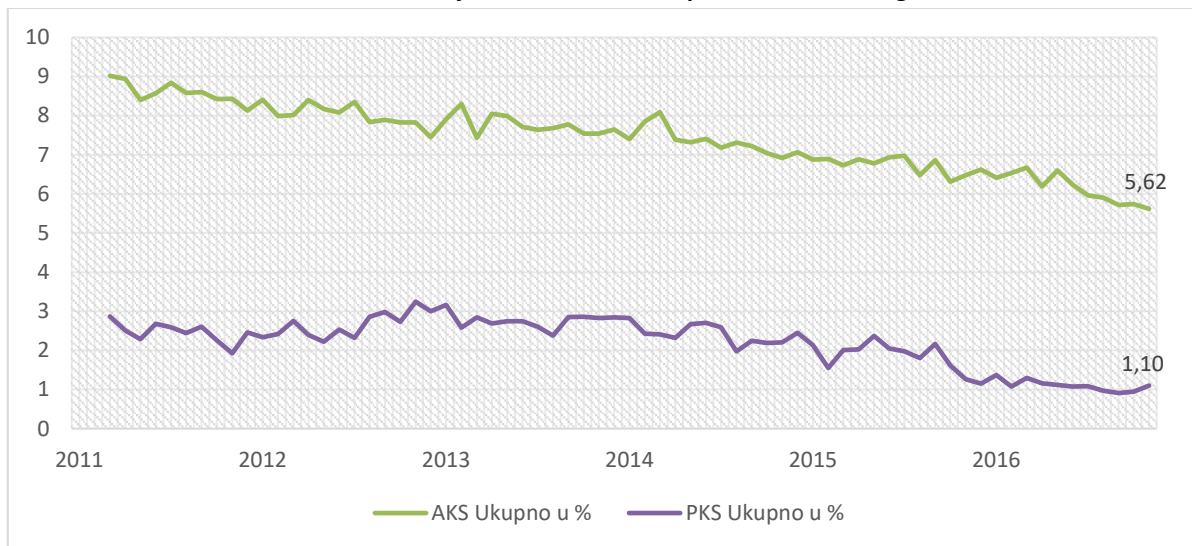
³² Na grafikonu je prikazan udio ukupnog izvoza (robe i usluge) u BDP-u po zemljama a korišteni su podaci Svjetske Banke (World Development Indicators) i podaci BHAS-a za Bosnu i Hercegovinu.

³³ U vrijeme izrade ove Informacije Bosna i Hercegovina nije posjedovala izdate desetogodišnje obveznice u domaćoj valuti koje se koriste prilikom poređenja dugororočnih kamatnih stopa. Inače prema kriterijima o konvergenciji iz Maastrichta dugoročne kamatne stope mogu biti maksimalno 2 procentna poena više u odnosu na tri zemlje članice EU sa najnižim kamatnim stopama.

³⁴ Ponderirana prosječna efektivna kamatna stopa na ukupne kredite/depozite za cijelu BiH (kao i kratkoročna i dugoročna EKS za BiH) dobivena je ponderiranim prosjekom ukupne efektivne kamatne stope na kredite/depozite za RS i ukupne efektivne kamatne stope na kredite/depozite u FBiH. Kao ponderi su korištena učešća ukupnih novoodobrenih

baznih poena niže u odnosu na prethodnu godinu, dok je podsjećanja radi u 2011. godini iznosila 8,53%. S druge strane, u istom vremenskom okviru prosječna ponderisana kamatna stopa na depozite iznosila je 1,10% što je za 64 baznih poena niže u odnosu na prethodnu godinu. U 2011. godini prosječna ponderisana kamatna stopa na depozite iznosila je 2,45%. Ovakvo kretanje pasivnih kamatnih stopa u velikoj mjeri je posljedica porasta depozita (posebno u sektoru stanovništva) koji je prisutan posljednjih godina. Na grafikonu ispod se nalazi prikaz kretanja kamatnih stopa u BiH za period 2011-2016. godina:

Grafikon 25: Kretanje AKS i PKS u BiH za period 2011-2016. godina

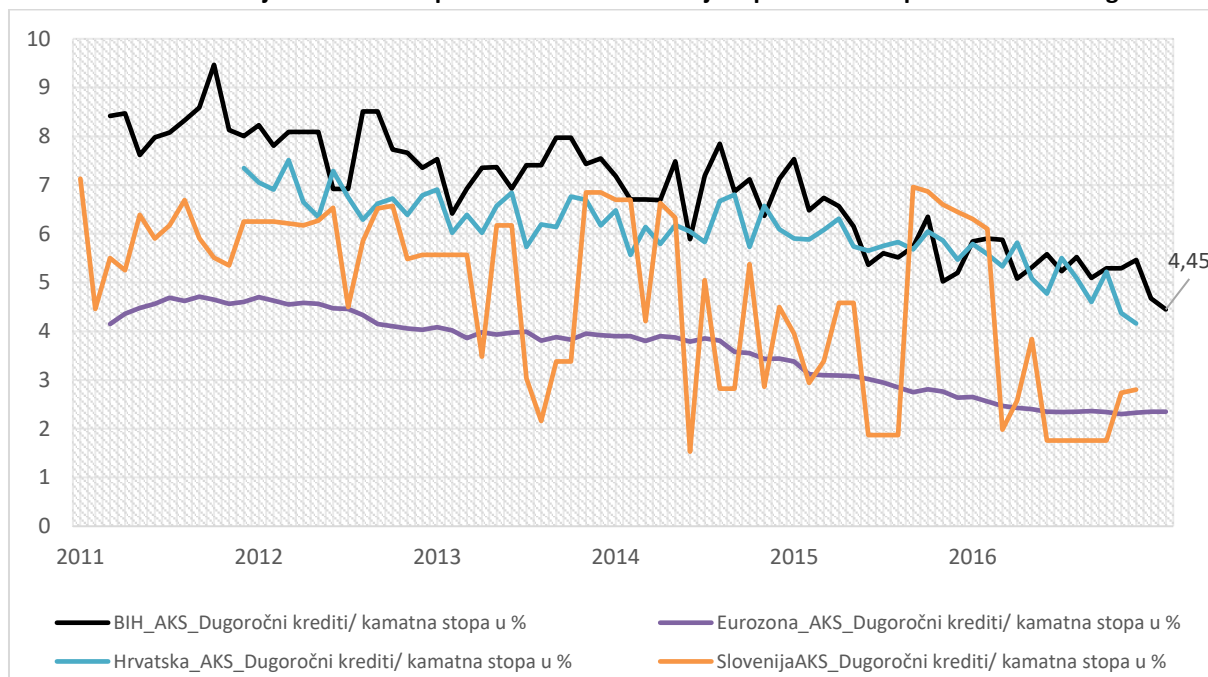

Izvor: CBBiH

Pored toga što aktivne kamatne stope u BiH već nekoliko godina imaju opadajući trend, činjenica je da su još uvijek iznad nivoa u zemljama EU. Ovo se posebno odnosi na korporativni sektor (nefinansijska preduzeća) što ima veliki utjecaj na konkurentsku poziciju ovih preduzeća i bh. ekonomije generalno. Komparativno poređenje kretanja kamatnih stopa na kredite nefinansijskim preduzećima prikazano je na grafikonu ispod:

kredita/novopriljenim depozitima u FBiH i RS u ukupnim novoodobrenim kreditima/novopriljenim depozitima u BiH. U novoodobrenim kreditima u određenom razdoblju uključeni su i prolongirani i restrukturirani krediti, kao i prekoračenja po računima.

Grafikon 26: Kretanje kamatnih stopa na kredite za nefinasijska preduzeća za period 2011-2015.godina

Izvor: CBBiH i ECB

Javne finansije

Dva su kriterija konvergencije koji se odnose na oblast javnih finansija:

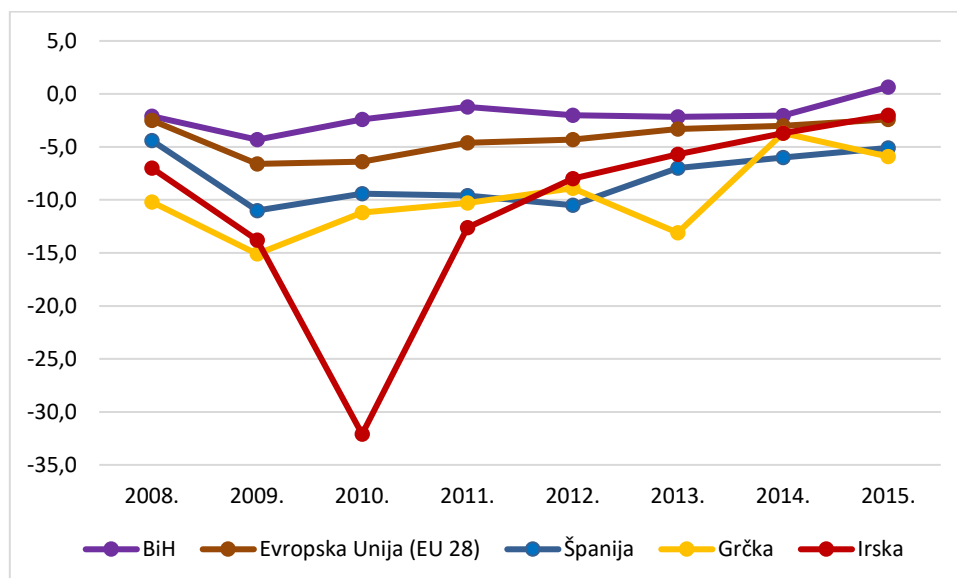
- budžetski deficit ne smije iznositi više od 3% BDP-a,
- javni dug ne smije iznositi više od 60% BDP-a.

Deficit opšte vlade

Pravni okvir kojim se reguliše oblast budžeta u BiH utvrđen je Zakonom o finansiranju institucija BiH, „Službeni glasnik BiH“ br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13, te Zakonom o budžetima FBiH („Službene novine FBiH“ br. 102/13, 9/14, 13/14 i 8/15), Zakon o budžetskom sistemu RS („Službeni glasnik RS“ br. 121/12, 52/14, 103/15) i Zakonu o budžetima RS, Zakon o budžetu BD („Službeni glasnik BD“, br. 34/08 i 40/15).

U periodu 2008. - 2014. godine, opšta vlada BiH bilježi deficit sa vrhuncem od 4,3% BDP-a u 2009. godini, nakon čega slijedi njegovo smanjenje koje u 2015. godini prerasta u suficit (iako svega 0,7% BDP-a). Osim spomenute 2009. godine, opšta vlada BiH je održavala svoj deficit u skladu sa jednim od evropskih fiskalnih pravila konvergencije - ispod 3% BDP-a.

Grafikon 27: Deficit/suficit opšte vlade BiH, EU (28) i odabranih zemalja u % BDP-a od 2008.-2015. godine

Izvor: Centralna banka BiH, Eurostat

Ovako visok rast deficita je svakako posljedica recesije koja je zahvatila BiH, što se odrazilo na smanjenje ukupnih budžetskih prihoda, prvenstveno smanjenje prihoda od indirektnih poreza po osnovu carina, zbog smanjenja obuhvata carina kao rezultata primjene SSP-a. Sa druge strane, povećanje rashoda i porast javne zaduženosti su takođe doprinijeli produbljivanju deficita budžeta opšte vlade. Naredne dvije godine, 2010. i 2011. deficit je značajno smanjen, da bi od 2012.-2014. opet dostigao 2,0% BDP-a, što je bilo rezultat smanjenja, odnosno slabije ekonomske aktivnosti.

Na grafikonu iznad je prikazan deficit opšte vlade BiH, EU 28 i tri članice EU sa najvećim prosječnim deficitom u periodu od 2008.-2015. godine. Jasno se vidi da BiH, uprkos slabijoj ekonomskoj aktivnosti, ipak prati trend Evropske unije i održava deficit stabilnim. U periodu 2008.-2015. godine prosječan rast deficita BiH je iznosio 2% BDP-a, EU 28 3,6% BDP-a, dok su izabrane članice EU sa najvećim deficitom izgledale ovako: Irska 8,5% BDP-a, Grčka 8,4% BDP-a i Španija 6,6% BDP-a.

U BiH udio rashoda u BDP-u tokom posmatranog perioda je takođe bio visok jer se kreću, proječno, oko 44,9%, sa izuzetkom 2015. godine, kada su smanjeni za 2,5 p.p. u odnosu na prosjek i iznosili su 42,4% BDP-a. Visoki rashodi (javna potrošnja) i niži ostvareni prihodi su ukazivali na problem finansiranja deficita, što je moglo da se odrazi i fiskalnu odživost u srednjem roku, kao i rastući rashodi kamata po osnovu javnog zaduživanja. U cilju uvođenja strožije fiskalne discipline i vođenja restriktivne budžetske politike svi nivoi vlasti su se obavezali na uvođenje kontrole i ograničavanja rashoda, prvenstveno u kategoriji izdvajanja za plate i naknade zaposlenih u javnom sektoru. Zatim, smanjenja izdvajanja za socijalno-boračke transfere, kao i materijalne troškove i ostalu tekuću potrošnju, kao i moratorij na zapošljavanje. Ovo je ujedno bio i jedan od uslova za potpisivanje Stand-by aranžmana sa MMF-om 2009. godine, a u cilju smanjenja budžetskog deficita. Takođe, na strani prihoda planirano je povećanje prihoda uz primjenu novog zakona o akcizama. Novi Stand-by aranžman iz 2012. godine predstavlja nastavak primjene mjera iz 2009. godine, koji je dao rezultata u smanjenju deficita. Takođe, BiH je u 2016. godini potpisala EFF aranžman sa MMF-om.

Javna zaduženost BiH

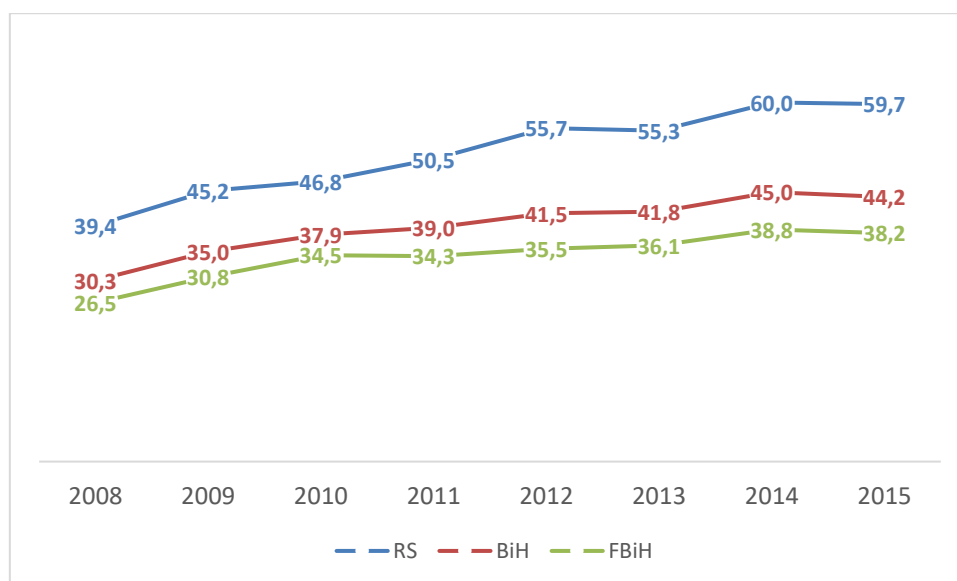
Pravni okvir kojim se reguliše oblast duga BiH utvrđen je Zakonom o zaduživanju, dugu i garancijama BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 52/05 i 103/09), te Zakonom o izmirenju obaveza po osnovu računa stare devizne štednje („Službeni glasnik BiH”, br. 28/06, 76/06, 72/07, 97/11 i 100/13). Dug entiteta i BD regulisan je kroz sljedeći pravni okvir: Zakon o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske

(„Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 7/12 i 52/14); Zakon o uslovima i načinu izmirenja obaveza po osnovu računa stare devizne štednje emisijom obveznica u Republici Srpskoj („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 1/08); Zakon o dugu, zaduživanju i garancijama Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 86/07, 24/09 i 44/10); Zakon o izmirenju obaveza po osnovu računa stare devizne štednje u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 64/09, 44/11 i 92/13) Zakon o izmirenju obaveza po osnovu računa stare devizne štednje emisijom obveznica u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 16/09, 19/10, 31/11 i 20/13); Zakon o trezoru Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 3/07, 19/07 i 2/08); Zakon o unutrašnjem dugu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 27/04 i 19/07); Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjih obaveza FBiH („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 66/04, 49/05, 35/06, 31/08, 32/09, 65/09 i 42/11); Zakon o unutrašnjem dugu Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 1/12, 28/13, 41/13, 59/13 i 44/14).

Razlog za porast javne zaduženosti BiH jeste prosječan budžetski deficit koji za period 2008.-2015. godina iznosio 2% BDP-a. Dalje, na povećanje ukupnog javnog duga uticale su i razlike između kamatnih stopa i stopa ekonomskog rasta, kursne razlike, kao i i verifikacija stare devizne štednje i ratne štete. BiH prema zaduženosti opšte vlade još uvijek spada u red manje zaduženih, odnosno umjereno zaduženih zemalja, čime je zadovoljen drugi kriterij konvergencije iz oblasti javnih finansija. Od 2008. godine, kada se pojavio budžetski deficit opšte vlade, ali i tokom 2009. godine usljed ekonomske krize, ukupan javni dug BiH sve do 2015. godine ima uzlazni trend, mjeran učešćem u BDP-u. Kao što je ranije spomenuto, BiH je u 2015. godini ostvarila skroman suficit (0,7% BDP-a), što je umanjilo zaduženost za 0,8 p.p. (u % BDP-a) u odnosu na kraj 2014. godine. Ali, ipak javni dug od 2008. godine do 2015. godine je porastao za skoro 14 p.p., odnosno sa 30,3 na 44,2% BDP-a.

Rast javne zaduženosti opšte vlade BiH je rezultat rasta i vanjskog i unutrašnjeg duga. U periodu 2008.-2015. godine, ukupan vanjski dug je porastao za čak 100,3%, a unutrašnji 21,1%. Poznato je da najveći udio u javnom dugu ima zaduženost entiteta. Tako su oba entiteta doprinijela rastu ukupne javne zaduženosti. Dinamika zaduživanja po entitetima je različita, pa je to dovelo i do razlika u njihovoj zaduženosti.

Grafikon 28: Zaduzenost sektora vlade u % BDP-a

Izvor: Ministarstva finansija BiH i entiteta i Centralna banka BiH

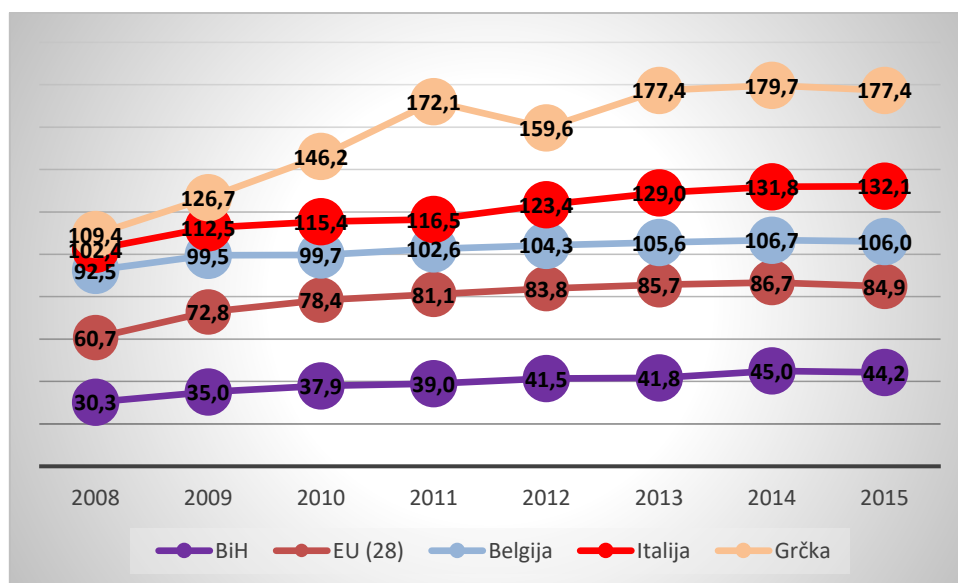
Povećanje ukupnog javnog duga, odnosno zaduživanje opšte vlade BiH ima svoju pozitivnu i negativnu stranu. Pozitivno je to što se BiH kod međunarodnih kreditora (Svjetska banka, Evropska investicijska

banka, MMF, itd.) zadužuje pod povoljnim uslovima, što ujedno i predstavlja najveće povećanje ukupnog javnog duga. Negativna strana jeste sve veći vid nepovoljnog komercijalnog unutrašnjeg zaduživanja, koje od 2011. godine značajno ubrzava svoj rast. Najveći procenat unutrašnjeg duga se odnosi na uzimanje kredita kod komercijalnih banaka (kantoni i opštine u FBiH, opštine, vlada i fondovi u RS). Drugi vid zaduživanja je kroz hartije od vrijednosti (obje entitetske vlade, kao i opštine u RS) radi refinansiranja već postojećih dugova.

Iako su izdvajanja za kamate u postepenom porastu od 2008. godine (sa 0,5% BDP-a na 0,9% BDP-a u 2015. godini), nominalna implicitna kamatna stopa³⁵ na javni dug opšte vlade BiH je još uvijek niska (2,2% BDP-a na kraju 2015. godine). Međutim, od 2012. godine je u stalnom porastu, uprkos smanjenju iste na vanjski dug. Glavni razlog za rast kamatne stope leži u porastu izdvajanja za kamate na unutrašnji dug. Na kraju 2015. godine kamatna stopa na unutrašnji dug je iznosila čak 4% BDP-a, a na kraju 2008. godine svega 0,3% BDP-a. Na visinu implicitne kamatne stope na vanjski dug (smanjenje) uticalo je to što u posmatranom periodu nije bilo nekog značajnijeg porasta novog zaduživanja nego samo otplata postojećih dugova.

Na vanjsku zaduženost BiH, a time na ukupan dug opšte vlade BiH uticaja ima i veliki broj odobrenih kredita kod međunarodnih kreditora za različite infrastrukturne projekte, a koji nisu djelimično ili u potpunosti iskorišteni. Za ove kredite, BiH plaća visoke penale („commitment fee“).

Grafikon 29: Zaduzenost opšte vlade BiH, EU (28) i odabranih zemalja u % BDP-a od 2008.-2015. godine

Izvor: Ministarstvo finansija i trezora BiH, CB BiH, BHAS, Eurostat

Grafikon iznad prikazuje zaduženost BiH, EU i tri članice EU koje su najviše zadužene. Sa grafikona se jasno vidi da ukupna javna zaduženost BiH, mjerena odnosom prema BDP-u, zadovoljava ugovor iz Mاستrihta. Takođe, prikazano je kako pojedine članice (najzaduženije) dostižu dvostruko, odnosno trostruko veći nivo duga prema BDP-u, od dozvoljenog. Kod izabranih posmatranih članica, vidi se porast zaduženosti 2013. u odnosu na 2012. godinu, dok je kod BiH taj rast iznosio svega 0,3 procentnih poena.

U cilju održivosti javnih finansija i upravljanja zaduživanjem, vlade na svim nivoima vlasti su se obavezale da će u narednom periodu da urade Strategiju upravljanja dugom. Osnovni cilj upravljanja

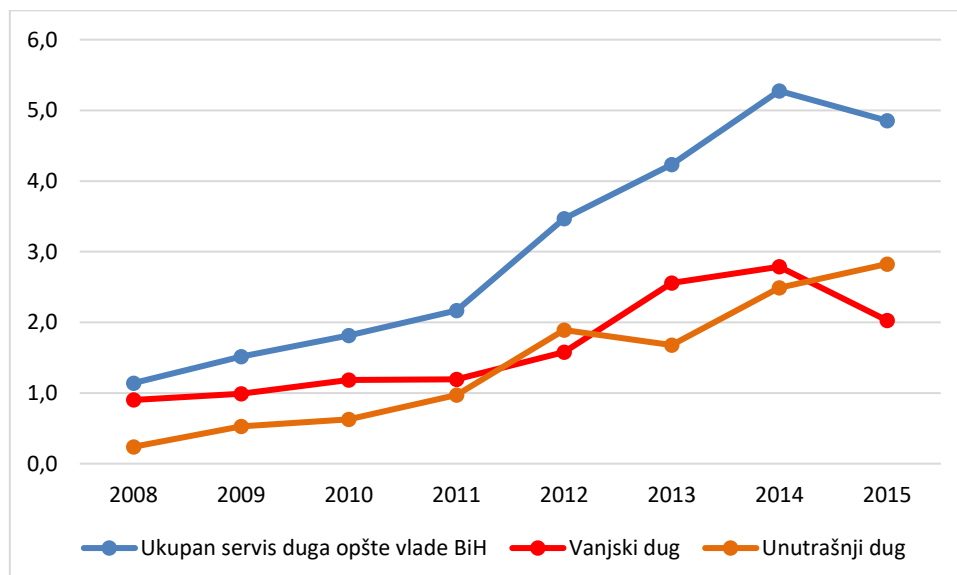
³⁵ Procentualni iznos budžetskih izdataka na kamate tekuće godine u odnosu na ostatak duga na kraju prethodne godine.

dugom BiH je obezbjeđivanje finansijskih sredstava za finansiranje potreba države, entiteta i BD uz prihvatljivi nivo troškova finansiranja i rizika (rizik refinansiranja, rizik kamatne stope i valutni rizik). Takođe, vlade su se obavezale i da u narednom periodu pripreme Strategiju upravljanja javnim finansijama.

Pravilo, koje ne važi u slučaju BiH, jeste da se dug servisira suficitom ostvarenim u budžetu. Kao što je ranije spomenuto, od 2008. godine, opšta vlada BiH bilježi deficite, što je onemogućilo servisiranje duga na ovaj način i u isto vrijeme povećalo zaduživanje. Potrebe za finansiranjem vladinog sektora u periodu 2008.-2015. godine, zbog refinansiranja rastućih obaveza servisiranja starog duga, kao i zbog finansiranja budžetskih deficita dodatnim zaduživanjem su sa 3,4% BDP-a 2008. godine postepeno porasle na 7,3% u 2014 godini. Ali, na kraju 2015. godine se značajno popravljaju, odnosno smanjuju za 3,1 procentni poen (iznosile su 4,2% BDP-a).

Udio servisiranja ukupnog duga u BDP-u, od 2008.-2011. godine rastao je umjereno prosječnom stopom od 1,5%, nakon čega ubrzava svoj rast. Rezultat ubrzanja rasta servisa ukupnog duga jeste rast servisa unutrašnjeg duga. Najveći dio se odnosi na servisiranje glavnice, dok je servis kamata i ostalih troškova u posmatranom periodu rastao prosječno 0,7%.

Grafikon 30: Servis duga opšte vlade BiH u % BDP-a od 2008.-2015. godine

Izvor: MFT BiH i entitetska ministarstva finansija

Poticanje tehnološkog napretka i inovacija

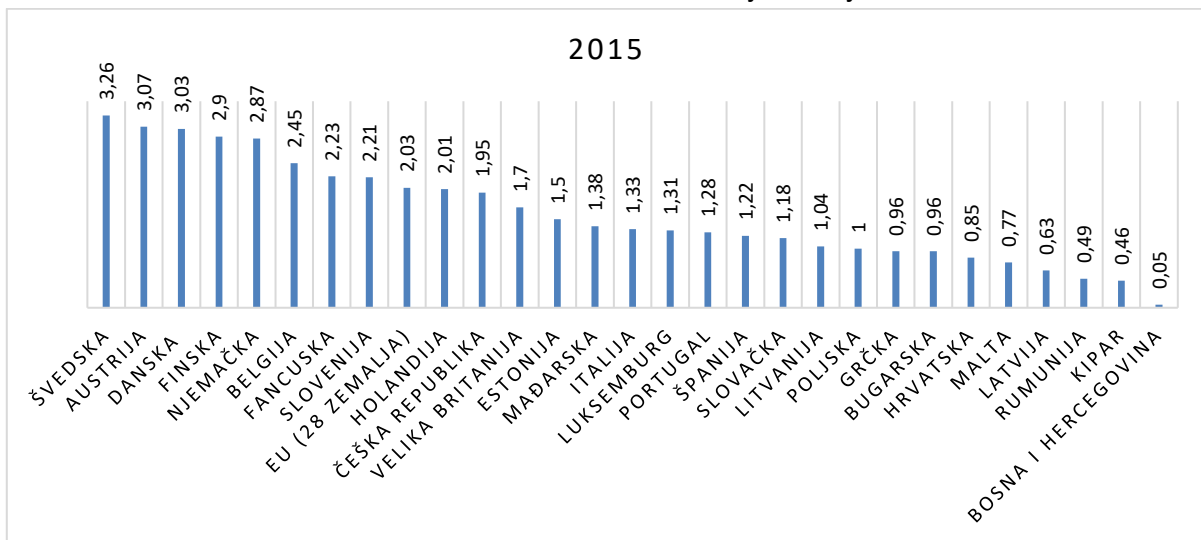
Istraživanja i inovacije nude nove proizvode i usluge te daju rješenja za brojne probleme. Bosna i Hercegovina ne može se pohvaliti naučnoistraživačkim potencijalom. Okvirni zakon o osnovama naučnoistraživačke djelatnosti i koordinaciji unutrašnje i međunarodne naučnoistraživačke saradnje Bosne i Hercegovine ("Sl. glasnik BiH", br. 43/09) usvojen je 29. aprila 2009. godine. Ovim zakonom utvrđuje se posebni interes u oblasti nauke i tehnologije u Bosni i Hercegovini, osnovni principi naučnoistraživačke djelatnosti, ostvarivanje međunarodne naučnoistraživačke saradnje i naučnoistraživačke saradnje unutar Bosne i Hercegovine, njihovo finansiranje, način ostvarivanja koordinacije institucija nadležnih za oblast nauke i tehnologije, formiranje vijeća za nauku Bosne i Hercegovine, kao i koordinacija informacionim sistemom za oblast naučnoistraživačke djelatnosti u Bosni i Hercegovini. U svrhu planiranja i ostvarivanja strateških ciljeva, smjernica i prioriteta naučnog i tehnološkog razvoja Bosne i Hercegovine Vijeće ministara BiH donisi Strategiju razvoja nauke u Bosni i

Hercegovini na prijedlog Ministarstva civilnih poslova BiH i uz prethodno pribavljeno mišljenje entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. S ciljem praćenja i unapređenja stanja u oblasti nauke i tehnologije u Bosni i Hercegovini osnovano je Vijeće za nauku Bosne i Hercegovine. Naučnoistraživačka djelatnost u BiH je decentralizovana, u nadležnosti je entiteta i regulisana je posebnim entitetskim zakonima.

Kada je u pitanju strategija EU, inovacije imaju centralnu ulogu za poticanje rasta i stvaranja radnih mjesta. Zemlje članice EU potiču se da ulažu 3% BDP-a u istraživanje i inovacije do 2020. godine (1/3 javnog finansiranja, 2/3 ulaganja iz privatnog sektora) pri čemu su očekivanja da će se time otvoriti 3,7 miliona radnih mjesta i povećati godišnji BDP EU za gotovo 800 milijardi EUR. U 2015. godini države članice Evropske unije potrošile su gotovo 300 milijardi eura na R&D (istraživanje i razvoj). Posmatrano u postotku BDP-a, taj iznos je 2,03% u 2015. godini, dok je 2,04% iznosio u 2014. godini. Deset godina ranije, 2005. godine, postotak BDP-a koji se izdvajao za inovacije i razvoj iznosio je 1,74%.³⁶

U BiH je 1990. godine za nauku izdvajano više od jedan odsto društvenog proizvoda, koji je iznosio oko 8,7 mlrd. eura, iz čega proizilazi da je tada za NID (naučnoistraživačka djelatnost) izdvajano oko 87 mil. eura (ili 170 miliona KM), po tadašnjim cijenama. BiH je tada moglo bi se reći imala dosta dobro izgrađenu kadrovsku i drugu naučnoistraživačku infrastrukturu. Danas, ulaganje Bosne i Hercegovine u istraživanje i razvoj je oskudno. Na nivou Bosne i Hercegovine sredstva za ovu namjenu izdvaja Ministarstvo civilnih poslova BiH. Prema podacima Agencije za statistiku BiH budžetska izdvajanja institucija koje finansiraju aktivnosti istraživanja i razvoja (poslovni sektor, državni sektor, visoko obrazovanje, neprofitni sektor) u 2015. godini su iznosila 15.107.983 KM, dok je taj iznos za 2016. godinu iznosio 14.481.900 KM. Bosna i Hercegovina prema Globalnom Inovacionom Indeksu se nalazi na nezavidnom 125 mjesto u rangu od 138 zemalja³⁷, u prilog tome govori podatak da izdvajanja BiH za 2015. godinu čine svega 0,05% BDP što je daleko od prosjeka EU (grafikon ispod).

Grafikon 31: Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj od % BDP

Izvor: EUROSTAT

Inovativne aktivnosti preduzeća

Zemlje sa ograničenim resursima, gdje spada BiH, svoj razvoj na polju ekonomije uspješno mogu graditi na temelju tehnologije i inovacija. Raspoloživi podaci govore da od ukupnog broja preduzeća u Bosni i Hercegovini za period 2010.-2012. tek njih 14,2% je provelo bar jednu od inovativnih aktivnosti

³⁶ Izvor: Eurostat

³⁷ Izvor: The Global Competitiveness Index 2016–2017: Innovation and sophistication factors

(inovaciju proizvoda i/ili inovaciju procesa i/ili su započela inovativnu aktivnost ili su je prekinula i/ili su uvela inovaciju u organizaciji preduzeća i/ili inovaciju u marketingu). U periodu 2012.-2014. taj broj se povećao na 32,9%.³⁸ Prepreku koju su ne-inovativna preduzeća navela kao vodeću u sprovođenju inovativnih aktivnosti jeste nedostatak finansijskih sredstava. Najviše sredstava inovativna preduzeća su izdvajala za nabavku mašina, opreme, softvera i zgrada.

Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj

Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj³⁹ u 2015. godini iznosili su 62,49 miliona KM (slika ispod), od čega su tekući izdaci iznosili 47,63 miliona KM a 9,88 miliona KM činili su investicioni izdaci. Prema podacima Agencije za statistiku BiH, najviše sredstava za istraživanje i razvoj potrošeno je u oblasti Inženjstva i tehnologije 71%, dok je najmanje utrošeno u Društvene nauke 6%.

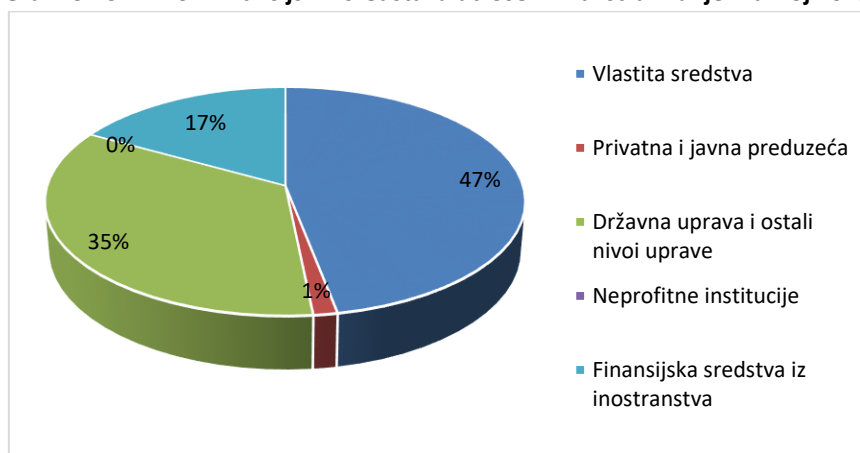
Slika 1: Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj prema sektorima, 2015.

Izvor: BHAS

Od sredstava utrošenih za istraživanje i razvoj 47% su vlastita sredstva dok je 35% sredstava dobiveno od državne te drugih nivoa uprave (grafikon ispod).

Grafikon 32: Izvori finansijskih sredstava utrošenih za istraživanje i razvoj 2015.

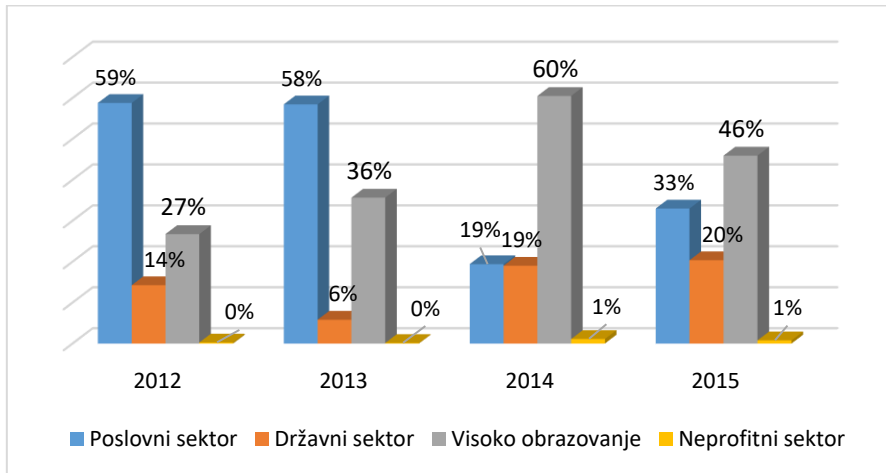
Izvor: BHAS

U Bosni i Hercegovini 2012. godine u izdvajanju bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj, posmatrano prema sektorima, primat je imao Poslovni sektor, dok se ta situacija 2015. godine mijenja te su bruto domaći izdaci najveći u oblasti Visokog obrazovanja (grafikon ispod).

³⁸ Izvor: Agencija za statistiku BiH

³⁹ Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj jesu ukupni unutrašnji izdaci za istraživanje i razvoj na području države u posmatranoj kalendarskoj godini, a sastoje se od tekućih i investicijskih izdataka u bruto iznosima.

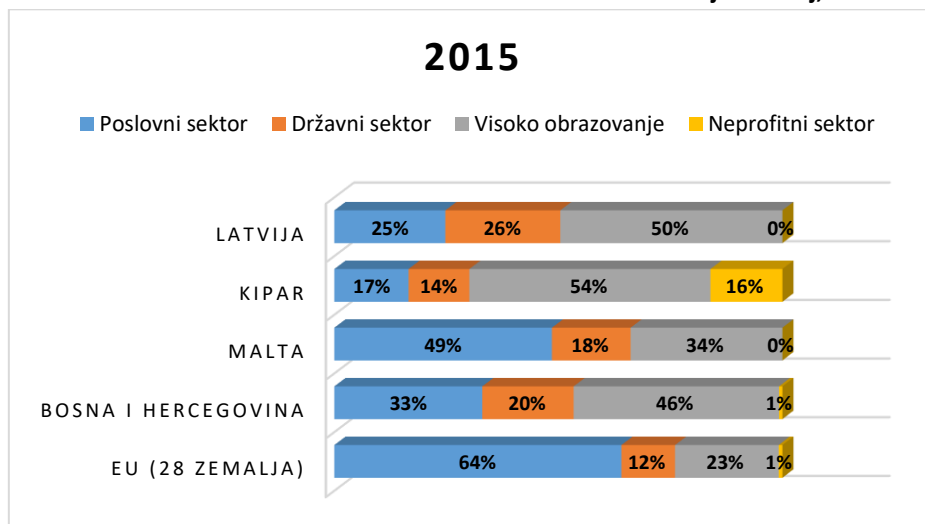
Grafikon 33: Struktura bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj

Izvor: BHAS

Posmatrano u odnosu na EU (28 zemalja) struktura bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj BiH bitno se razlikuje. U EU (28 zemalja) za 2015. godinu izdaci Poslovnog sektora čine 64% od ukupnih bruto domaćih izdataka za IR dok u BiH za istu godinu izdaci Poslovnog sektora čine 33% od ukupnih bruto domaćih izdataka za IR (grafikon ispod).

Grafikon 34: Struktura bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj, 2015.

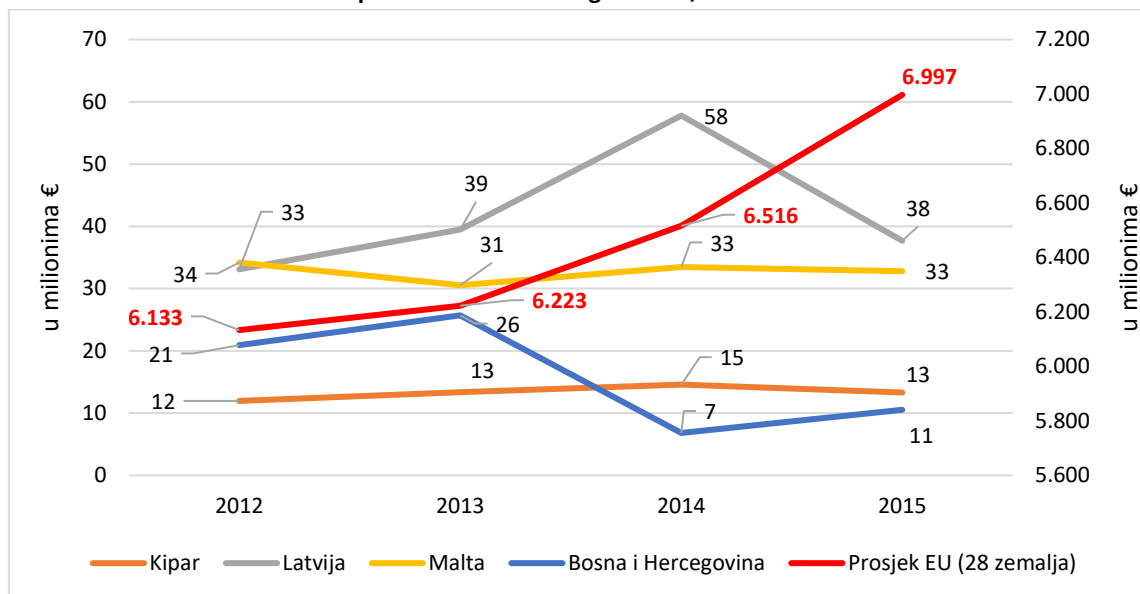
Izvor: BHAS

Na sljedeća četiri grafikona predstavljeni su bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj prema sektorima za BiH, prosjek EU (28 zemalja) te tri najlošije rangirane zemlje po sektorima⁴⁰.

U periodu od 2013. do 2014. BiH je imala pad bruto domaćih izdataka za IR Poslovnog sektora sa 25.7 miliona eura na 6.8 mil. eura. Na kraju 2015. god. BiH bilježi rast ukupnih rashoda (10.5 miliona eura) dok ukupni rashodi tri najlošije rangirane zemlje EU (Malta, Kipar, Latvija) padaju (grafikon ispod).

⁴⁰ Odabrane na osnovu izračunatog prosjeka 2012.-2015.

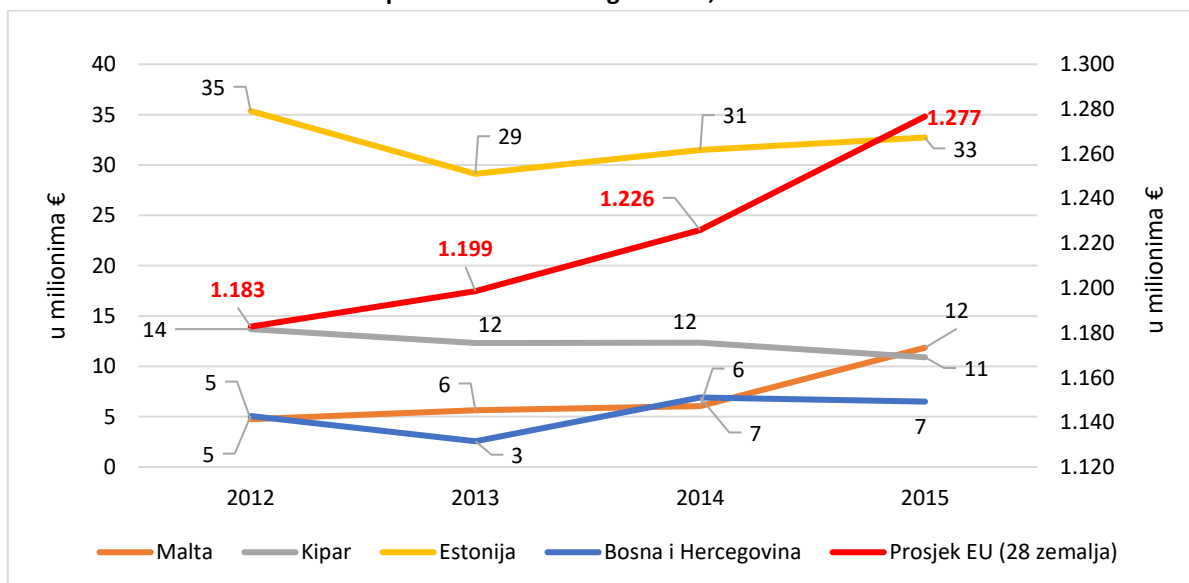
Grafikon 35: Ukupni rashodi Poslovnog sektora, izraženo u milionima eura

Izvor: EUROSTAT

Na sljedećem grafikonu prikazani su ukupni rashodi za IR Državnog sektora u BiH te tri najlošije rangirane zemlje EU (Malta, Kipar, Estonija). Ukupni rashodi za IR Državnog sektora u BiH najniži su u odnosu na posmatrane zemlje, imaju rastući trend i iznose 6.51 milion eura.

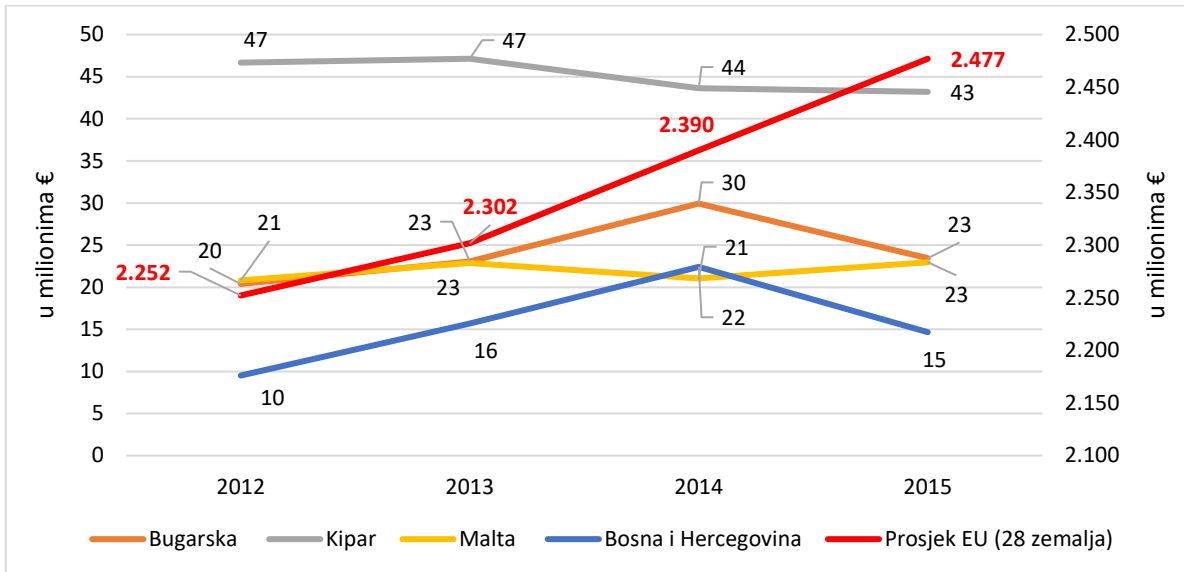
Grafikon 36: Ukupni rashodi Državnog sektora, izraženo u milionima eura

Izvor: EUROSTAT

Ukupni rashodi u oblasti Visokog obrazovanja za IR u BiH za 2015. godinu iznosili su 14.668 miliona eura što je za oko 8 miliona eura manje u odnosu na najlošije plasiranu Maltu (grafikon ispod). Najviše je izdvojeno za Inženjstvo i tehnologiju 11.103 miliona eura.

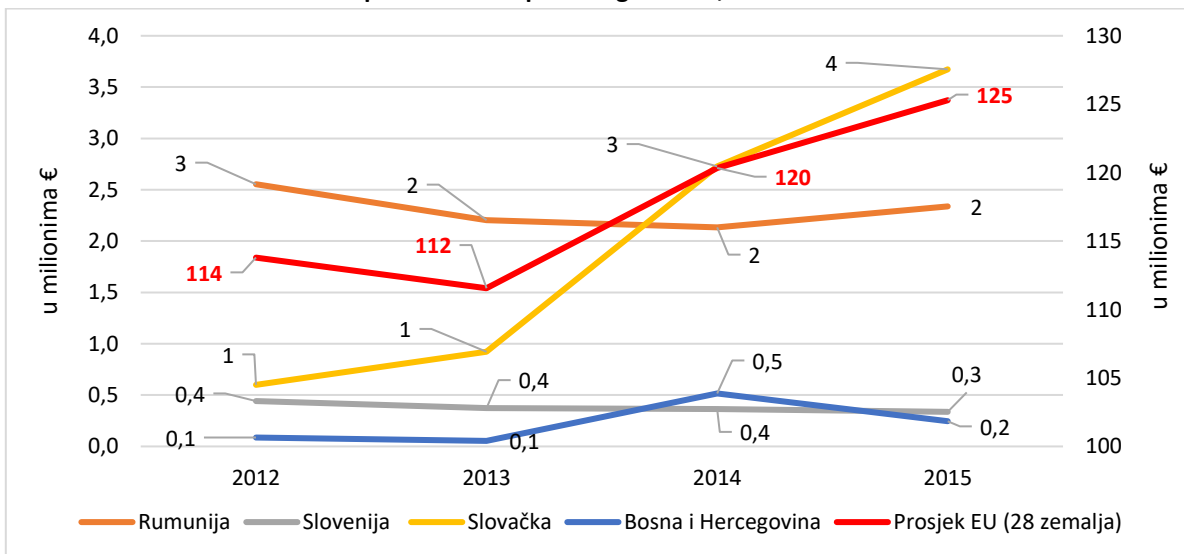
Grafikon 37: Ukupni rashodi oblasti Visokog obrazovanja, izraženo u milionima eura

Izvor: EUROSTAT

Bosna i Hercegovina nalazi se u rangu Slovenije kada su u pitanju ukupni izdaci za istraživanje i razvoj Neprofitnog sektora. Za 2015. godinu Neprofitni sektor BiH je izdvojio tek 246 hiljada eura (grafikon ispod).

Grafikon 38: Ukupni rashodi Neprofitnog sektora, izraženo u milionima eura

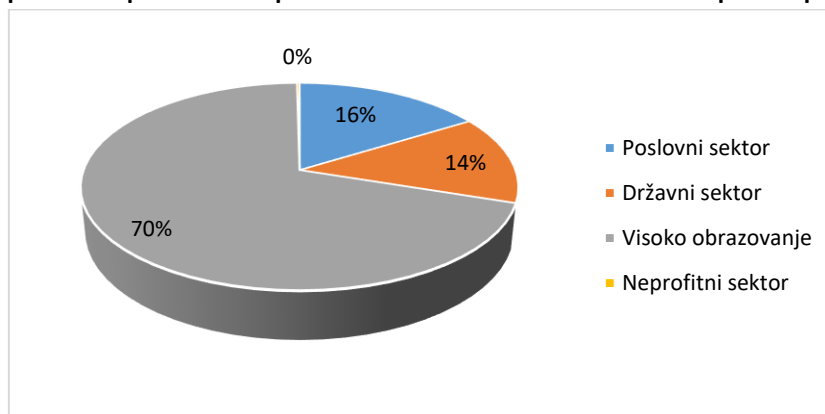
Izvor: EUROSTAT

Radna snaga

Ukupan broj zaposlenih na poslovima istraživanja i razvoja u BiH za 2015. god. iznosio je 3 088, od toga 1 425 čine žene⁴¹. Od ukupnog broja zaposlenih najveće učešće imaju istraživači (1 797). U oblasti Visokog obrazovanja zaposleno je čak njih 2 295 (70%) (grafikon ispod). Značajna promjena dogodila se u Poslovnom sektoru, 2012. god. udio zaposlenih u ovom sektoru iznosio je 34% dok se 2015. godine taj broj smanjio na 16%.

⁴¹ Izvor: BHAS

Grafikon 39: Zaposleni na poslovima IR prema sektorima izraženi ekvivalentom pune zaposlenosti⁴², 2015.

Izvor: BHAS

Znatno drugačija situacija je u EU gdje je u 2015. godini prednost imao Poslovni sektor sa 48,7%, slijedi ga sektor Visokog obrazovanja sa 38,9%.

Ukupan broj objavljenih istraživačkih radova za 2015. godinu iznosi 1 481, najveći broj pripada razvojnim istraživanjima 876, primjenjenim istraživanjima 461 i fundamentalnim istraživanjima 144.

Patenti

Može se reći da je jedan od pokazatelja inovativnih aktivnosti zemlje i broj patenata. Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine u 2009. godini podneseno je 87 patentnih prijava, dok je u 2015. godini taj broj iznosio 54, od čega 52 prijave domaćih prijavitelja i 2 stranih⁴³. U 2015. godini priznato je 30 patenata u nacionalnom postupku, od čega su 12 domaći prijavitelji, a 18 patenata stranih prijavitelja. U nacionalnom registru podataka na dan 30.06.2016. godine postoje 462 predmeta patenata u važenju.

Prema raspoloživim podacima EUROSTAT-a za period 2009.-2013. Bosna i Hercegovina ne zaostaje po broju patentnih prijava u odnosu na tri najlošije rangirane zemlje (tabela ispod).

Tabela 4: Patentne prijave u nacionalnom postupku 2009.-2013. (na milion stanovnika)

Zemlje	2009	2010	2011	2012	2013
Malta	8	4	0	6	5
Kipar	15	8	6	3	8
Hrvatska	22	30	17	19	19
Bosna i Hercegovina	25	27	17	19	21

Izvor: EUROSTAT I BHAS

Prema podacima EUROSTAT-a, Evropskom patentnom uredu (EPO) u 2014. najmanji broj podnesenih patentnih prijava dolazi iz Hrvatske (3 na milion stanovnika), potom Rumunije (5 na milion stanovnika) te Bugarske (7).

U 2015. godini Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine podnesene su 54 patentne prijave (15 na milion stanovnika).

⁴² Ekvivalent pune zaposlenosti iskazuje se u čovjek-godinama, a predstavlja vrijeme kao udio punoga radnog vremena u kojem zaposleni obavljaju poslove iz područja istraživanja i razvoja (npr. ako je jedna osoba radila na poslovima istraživanja i razvoja šest mjeseci u punom radnom vremenu, to se prikazuje kao 0,5 ekvivalenta pune zaposlenosti.

⁴³ Izvor: BHAS

Međunarodna saradnja

Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak kada je u pitanju njena pozicija u međunarodnoj saradnji na polju nauke. Austrijska razvojna agencija (Austrian Development Cooperation ADA) i Ministarstvo civilnih poslova BiH su podržali osnivanje Sistema državnih kontakt tačaka za Okvirne programe EU u BiH (NCP FP BiH) kako bi se pružila podrška bh. istraživačima i istraživačkim institucijama za priključenje u najveći evropski fond za istraživanje i tehnološki razvoj (Okvirni program Evropske Unije za istraživanje i tehnološki razvoj – European Framework Programme for RTD - FP).

Bosna i Hercegovina je od januara 2009. godine postala pridružena članica 7. Okvirnog programa (FP7), čime su sve zemlje Zapadnog Balkana direktno uključene u Evropski istraživački prostor.

Od maja 2009. godine Bosna i Hercegovina je punopravna članica COST-a, (prednost saradnje u okvirima COST-a jeste i u činjenici da se ravnopravnom saradnjom na projektima stvaraju uslovi za sve ostale oblike međunarodne saradnje, a nacionalni program se dovodi u relaciju s istraživanjima u Evropi i svijetu).

Bosna i Hercegovina je od juna 2009. godine punopravna članica programa EUREKA (EUREKA pomaže izgradnju partnerstva kroz zajedničke multilateralne projekte s ciljem jačanja evropske konkurentnosti).

U julu 2014. godine potpisan je Sporazum o pristupanju Bosne i Hercegovine novom programu EU za istraživanje i inovacije, HORIZONT 2020 (Projekti koji finansiraju stručno usavršavanje akademske zajednice ili rad u inostranstvu, saradnja sa privredom na komercijalizaciji inovativnih proizvoda ili usluga te unapređenja infrastrukture).

U tabeli ispod je dat pregled broja projekata kao i povučenih sredstava.

Tabela 5: Projekti u BiH i povučena sredstva, u hiljadama €

Program	Broj projekata	Povučena sredstva
COST	342	512
EUREKA	9	750
HORIZONT 2020	18	2.546

Izvor: Ministarstvo civilnih poslova BiH

Program ekonomskih reformi

Kada su u pitanju istraživanja i inovacije u okviru Programa ekonomskih reformi za 2017.-2019. godinu nema promjena koje bi napravile značajan iskorak u pravcu ubrzanog razvoja.

Član 140.

(bivši član 121. stav 1., bivši član 122. stav 2., druga rečenica, i bivši član 123. stav 5. UEZ-a)

1. Najmanje jednom svake dvije godine, ili na zahtjev države članice s odstupanjem, Komisija i Evropska centralna banka izvještavaju Vijeće o napretku koji su države članice s odstupanjem ostvarile u ispunjavanju svojih obaveza u pogledu postizanja ekonomske i monetarne unije. Ti izvještaju obuhvataju provjeravanje usklađenosti nacionalnog zakonodavstva svake od tih država članica, uključujući statute njene nacionalne centralne banke, sa članovima 130. i 131. i sa Statutom ESCB-a i ECB-a. U izvještajima se razmatra i postizanje visokog stepena održive konvergencije pozivanjem na ispunjavanje sljedećih kriterija od strane svake države članice:

- postizanje visokog stepena stabilnosti cijena; to će biti vidljivo iz stope inflacije koja je blizu stope zabilježene u najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena,
- održivost finansijskog položaja zemlje; to će biti vidljivo iz ostvarenog budžeta države bez prekomjernog deficita kao što je utvrđeno u skladu s članom 126. stavom 6.,
- pridržavanje uobičajenih granica fluktuacije predviđenih mehanizmom deviznog tečaja Evropskog monetarnog sistema tokom najmanje dvije godine, bez devalvacije u odnosu na euro,
- trajnost konvergencije koju je ostvarila država članica s odstupanjem i njenog učestvovanja u mehanizmu deviznog tečaja koje se odražava u nivoima dugoročnih kamatnih stopa.

Četiri kriterija navedena u ovom stavu i relevantni periodi tokom kojih se moraju poštovati, dodatno su razrađeni u Protokolu koji je priložen Ugovorima. U svojim izvještajima Komisija i Evropska centralna banka vode računa i o rezultatima integracije tržišta, stanju i razvoju platnog bilansa na tekućem računu i pregledu razvoja jedinične cijene rada i drugih indeksa cijena.

2. Nakon savjetovanja sa Evropskim parlamentom i nakon rasprave u Evropskom vijeću, Vijeće će, na prijedlog Komisije, odlučiti koje države članice s odstupanjem ispunjavaju potrebne uslove na osnovu kriterija utvrđenih u stavu 1., i o ukidanju odstupanja dotičnih država članica.

Vijeće donosi odluku nakon što dobije preporuku kvalificirane većine onih članova Vijeća koji predstavljaju države članice čija je valuta euro. Ti članovi odlučuju u roku od šest mjeseci nakon što Vijeće primi prijedlog Komisije.

Kvalificirana većina navedenih članova iz drugog podstava se utvrđuje u skladu s članom 238. stavom 3. tačkom (a).

3. Ako je, u skladu s postupkom utvrđenim u stavu 2., odlučeno o ukidanju odstupanja, Vijeće će, jednoglasnom odlukom država članica čija je valuta euro i dotične države članice, na prijedlog Komisije i nakon savjetovanja sa Evropskom centralnom bankom, neopozivo utvrditi tečaj po kojem će euro zamijeniti valutu dotične države članice i poduzeti druge mjere neophodne za uvođenje eura kao jedinstvene valute u dotičnoj državi članici.

PROTOKOL (br. 13) O KONVERGENCIJSKIM KRITERIJIMA

VISOKE UGOVORNE STRANE,

ŽELEĆI da utvrde detalje konvergencijskih kriterija kojima se Unija rukovodi pri donošenju odluka o završetku odstupanja za države članice sa odstupanjem iz člana 140. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije,

SPORAZUMJELE SU SE o sljedećim odredbama koje se prilažu Ugovoru o Evropskoj uniji i Ugovoru o funkcioniranju Evropske unije:

Član 1.

Kriterij o stabilnosti cijena iz člana 140. stava 1. prve alineje Ugovora o funkcioniranju Evropske unije znači da država članica ima nivo stabilnosti cijena koji je održiv i prosječnu stopu inflacije, posmatrano tokom jedne godine prije provjere, koja ne prelazi za više od 1 ½ postotnih poena stopu inflacije u najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena. Inflacija se mjeri indeksom potrošačkih cijena na uporednoj osnovi vodeći računa o razlikama u nacionalnim definicijama.

Član 2.

Kriterij budžetskog položaja zemlje iz člana 140. stava 1., druge alineje navedenog Ugovora znači da u trenutku provjere država članica nije predmet odluke Vijeća po članu 126. stavu 6. navedenog Ugovora o postojanju prekomjernog deficita u dotičnoj državi članici.

Član 3.

Kriterij učestvovanja u tečajnom mehanizmu Evropskog monetarnog sistema iz člana 140. stava 1. treće alineje navedenog Ugovora znači da je država članica poštovala uobičajene granice fluktuacije predviđene mehanizmom Evropskog monetarnog sistema bez ozbiljnih tenzija tokom najmanje dvije posljednje godine prije provjere. Naročito, država članica neće samoinicijativno devalvirati bilateralnu centralnu stopu svoje valute u odnosu na euro tokom istog perioda.

Član 4.

Kriterij konvergencije kamatnih stopa iz člana 140 stava 1 četvrte alineje navedenog Ugovora znači da je, posmatrano tokom jedne godine prije provjere, država članica imala prosječnu nominalnu dugoročnu kamatnu stopu koja ne prelazi za više od 2 postotna poena stopu u najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena. Kamatne stope se mjere na osnovu dugoročnih državnih obveznica ili uporedivih vrijednosnih papira, vodeći računa o razlikama u nacionalnim definicijama.

Član 5.

Statističke podatke koji će se koristiti za primjenu ovog Protokola osigurava Komisija.

Član 6.

Vijeće će, odlučujući jednoglasno, na prijedlog Komisije i nakon savjetovanja s Evropskim parlamentom, ECB-om i Ekonomskim i finansijskim odborom, donijeti odgovarajuće odredbe o utvrđivanju detalja konvergencijskih kriterija iz člana 140. stava 1. navedenog Ugovora, koje će tada zamijeniti ovaj Protokol.

